

1006972

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

Kateřina Krausová
V. ročník – denní studium
Obor: anglický jazyk – ruský jazyk

**Možnosti využití publikace Ruština
poslechem při výuce ruštiny na SŠ
(empirické ověření)**

Vedoucí práce: PaedDr. Jana Folprechtová, CSc.

Praha 2007

Touto cestou bych chtěla poděkovat především vedoucí mé diplomové práce PaedDr. Janě Folprechtové, CSc. za odborné vedení a za cenné rady a připomínky. Dále bych chtěla poděkovat vyučujícím ze středních škol, kteří mi umožnili provést ve svých třídách průzkumnou sondu.

OBSAH

Úvod	6
1. Rozvoj dovednosti poslechu RJ na SŠ (teoretická východiska)	10
1.1 Dovednost poslechu v cizojazyčné výuce	10
1.1.1 Charakteristika dovednosti poslechu	10
1.1.2 Fyziologie slyšení v cizím jazyce podle I.P.Pavlova	10
1.1.3 Psycholingvistická charakteristika poslechu	11
1.2 Faktory ovlivňující poslech	12
1.2.1 Vliv prostředí na poslech	12
1.2.2 Vliv úrovně pozornosti na	12
1.2.3 Vliv pohlaví na poslech	13
1.2.4 Další faktory ovlivňující dovednost poslechu	13
1.3 Poslech a jeho vztah k ostatním složkám cizojazyčné výuky	15
1.3.1 Vztah poslechu k osvojování jazykových prostředků	15
1.3.2 Vztah poslechu k ostatním řečovým dovednostem	15
1.4 Druhy poslechu	16
1.5 Rozvoj dovednosti poslechu	16
1.5.1 Metody rozvoje dovednosti poslechu	16
1.5.2 Aktivity rozvíjející dovednost poslechu	19
1.6 Požadavky na dovednost poslechu	20
1.6.1 Obecné požadavky na dovednost poslechu	20
1.6.2 Strategie poslechu shora dolů a zdola nahoru	22
1.6.3 Dovednost asimilativního doplňování	24
1.7 Kontrola porozumění poslechu	25
2. Analýza poslechových cvičení v souboru Raduga 1 – 3 a cvičebnici	
Ruština poslechem	26
2.1 Analýza poslechových cvičení v souboru Raduga 1 – 3	26
2.1.1 Analýza poslechových cvičení učebnice Raduga 1	26
2.1.2 Analýza poslechových cvičení učebnice Raduga 2	29
2.1.3 Analýza poslechových cvičení učebnice Raduga 3	32
2.2 Analýza poslechových cvičení cvičebnice Ruština poslechem	33

3. Empirické ověření při výuce RJ na SŠ	38
3.1 Popis přípravy průzkumné sondy	38
3.1.1 Cíle průzkumu	38
3.1.2 Výběr škol pro realizaci průzkumné sondy	39
3.1.3 Výběr poslechových textů	40
3.2 Popis provedení průzkumné sondy	42
3.3 Výsledky výzkumu	47
3.3.1 Vyhodnocení úspěšnosti řešení poslechových úloh	47
3.3.2 Vyhodnocení dotazníků pro studenty	58
3.3.3 Vyhodnocení dotazníků pro učitele	61
4. Závěry	63
Резюме	66
Použitá literatura	68
Přílohy	70

Úvod

Tato diplomová práce je zaměřena na dovednost poslechu, a to zejména proto, že právě tato dovednost bývá velmi často ve škole opomíjena. Zatímco ostatní řečové dovednosti (čtení, psaní a ústní projev) jsou v hodinách ruského jazyka cíleně a soustavně zdokonalovány, poslech oproti nim bývá popelkou. Asi těžko se od nějakého učitele ruštiny dozvíte, že do svých hodin nezařazuje například cvičení věnovaná čtení či psaní, ale je s podivem, kolik pedagogů přiznává, že poslechové aktivity považuje za málo přínosné nebo dokonce za zbytečné.

Mnozí zastávají názor, že k osvojování dovednosti poslechu úplně stačí, když jsou studenti vystaveni poslechu řeči samotného učitele, a to ve chvílích, kdy jim dává v ruštině instrukce nebo opravuje jejich výslovnost. To je však omyl. Ukažme si, jak velmi často vypadá takový typický student cizího jazyka, který úspěšně absolvoval několikaleté studium ruštiny u učitele, který poslechovým aktivitám příliš nefandí.

Takový student výrazně vyniká v dovednosti čtení. Když je mu poskytnut dostatek času, tak je schopen i něco říci a napsat, zvláště, má-li k dispozici slovník. Ovšem otázkou je, jak dopadne, když se dostane do reálné situace, kdy bude nucen v ruštině opravdu „na živo“ komunikovat. Během komunikace od něho nebude jeho protějšek očekávat, že přečte plyně půl stránky textu, ani že s pomocí slovníku napíše esej. Bude se od něj čekat, že porozumí tomu, co mu je řečeno a adekvátním způsobem na to zareaguje. To, co bude mít v takové situaci cenu zlata, je osvojená dovednost poslechu s porozuměním. A pokud bude tato dovednost zahrnovat i dovednost asimilativního doplňování (neboť můžeme jen těžko očekávat, že student porozumí každému slovu), má takový jedinec vyhráno.

Lékem na takovou typickou reálnou neschopnost člověka komunikovat v reálné situaci, ačkoliv se věnuje studiu jazyka několik let, je dostatečná pozornost a důraz na poslechová cvičení v hodinách ruštiny.

Výsledkem několikaletého studia cizího jazyka by jistě neměl být pocit paniky a tepová frekvence blížící se krajním mezím, kdykoliv nás na ulici osloví cizinec a očekává, že s ním budeme komunikovat v ruštině. Pod častým přiznáním

studentů, že se sice věnují cizímu jazyku již několik let, ale stále se bojí s někým mluvit, se může skrývat i situace docela jiná. Je možné, že se vlastně nejedná o strach z toho, že studenti nebudou schopni něco říci, ale z toho, že nebudou vědět, na co mají vlastně reagovat. Pokud student rozumí, tak je ve většině případů schopný dát najevo, že porozuměl a alespoň naznačit adekvátní odpověď. Je jednoznačné, že osvojená dovednost poslechu je pro úspěšnou komunikaci zcela zásadní. Ovšem bez cíleného zařazování poslechových cvičení do hodin ruštiny k úspěšnému osvojení dovednosti poslechu s porozuměním zkrátka nedojde.

Cíle diplomové práce

Na většině středních škol v České republice, kde se vyučuje ruský jazyk, se v hodinách pracuje s učebním souborem Raduga. Cílem mé diplomové práce je zjistit, zda je tento soubor kompatibilní s cvičebnicí Ruština poslechem, tedy, zda je možné používat tuto cvičebnici ve třídách, kde se běžně učí právě podle učebnic Raduga. Následně je mým cílem navrhnout konkrétní možnosti využití zmíněné cvičebnice v jednotlivých ročnících.

Hypotéza diplomové práce

Předpokládám, že práci s učebním souborem Raduga lze doplňovat poslechovými aktivitami z cvičebnice Ruština poslechem, a to především od druhého ročníku výše, neboť tvůrci této cvičebnice ve svých úlohách počítali s tím, že studenti již mají zvládnuty základy ruského jazyka. Očekávám, že studenti druhého ročníku budou schopni úspěšně řešit nejjednodušší úlohy k poslechovým textům nejnižší náročnosti, zatímco studenti čtvrtých ročníku zvládnou již náročné úlohy jednoduchých poslechových textů i středně těžké úlohy k textům komplikovanějším.

Metody diplomové práce

První – teoretická – část mé diplomové práce bude založena na studiu odborné literatury, a to české i zahraniční. Dále bude následovat analýza poslechových cvičení v učebním souboru Raduga I – III a v cvičebnici Ruština poslechem z hlediska zastoupení jednotlivých typů cvičení na rozvoj dovednosti

poslechu. Poté provedu průzkumnou sondu, ve které empiricky ověřím vybrané úlohy k několika poslechovým textům z cvičebnice Ruština poslechem v rámci vyučovacích hodin, které budu sama řídit a monitorovat. Potřebná data získám analýzou výsledků studentů v daných úlohách a zpracováním dotazníků pro studenty a učitele.

Za úlohy použitelné pro kombinaci s učebním souborem Raduga budou považovány takové úlohy, v jejichž řešení dosáhnou studenti úspěšnosti alespoň padesát procent. Analýza dat z dotazníků pro studenty nastíní, jaký vztah mají studenti k poslechovým aktivitám a jakou důležitost jim přiřkládají. Dotazníky určené učitelům poskytnou informace, které mi pomohou zmapovat tendence v práci s poslechovým materiálem v hodinách ruského jazyka na středních školách a také některé důvody úspěchu či neúspěchu studentů v testovacích poslechových cvičeních.

Charakteristika jednotlivých kapitol

Tato diplomová práce je rozčleněna do tří hlavních částí. První část je věnována teoretickým východiskům rozvoje dovednosti poslechu. Obsahuje charakteristiku dovednosti poslechu včetně psycholingvistických východisek, dále zahrnuje faktory ovlivňující poslech a rozebírá vztah poslechu k ostatním složkám cizojazyčné výuky. V první části také najdeme kapitolu věnovanou charakteristice jednotlivých druhů poslechu, způsobům rozvoje dovednosti poslechu, požadavkům na poslech a možnostem kontroly porozumění poslechu.

Druhá část diplomové práce obsahuje analýzu poslechových cvičení zahrnutých v učebním souboru Raduga I – III a cvičebnici Ruština poslechem. Pozornost je věnována konkrétnímu zastoupení konkrétních druhů cvičení v jednotlivých kapitolách daných učebních materiálů a možnostem jejich účelného využití.

Třetí část diplomové práce je věnována průzkumné sondě, která byla provedena na pražských i mimopražských středních školách. Tato část obsahuje popis přípravy průzkumu včetně výběru škol vhodných pro výzkum a výběru poslechového materiálu, se kterým budou během průzkumné sondy v daných třídách studenti pracovat. Tento materiál byl vybrán z cvičebnice Ruština

poslechem a pro studenty to byla první možnost seznámení se s tímto učebním materiálem. Dále následuje popis provedení průzkumu, ve kterém se dozvíme, jak průzkumná sonda v jednotlivých třídách probíhala. Třetí kapitola této části se věnuje výsledkům průzkumu. Podklady pro výsledky průzkumu poskytují data, která jsou založena na procentuálním vyjádření úspěšnosti jednotlivých tříd při řešení daných poslechových úloh.

1. Rozvoj dovednosti poslechu při vyučování RJ na SŠ (teoretická východiska)

1.1 Dovednost poslechu v cizojazyčné výuce

1.1.1 Charakteristika dovednosti poslechu

Zvládnutí dovednosti poslechu je jednou z podmínek úspěšné komunikace v cizím jazyce. Jedná se o receptivní řečovou dovednost „umožňující člověku vnímat mluvenou cizí řeč a rozumět jejímu myšlenkovému obsahu“ (Hendrich a kol. 1988, s. 187). Poslech je ovšem jednou z nejtěžších řečových dovedností. Jeho náročnost spočívá v tom, že na rozdíl od jiné receptivní řečové dovednosti – čtení – je tempo této činnosti zpravidla mimo kontrolu příjemce – tedy posluchače. Ten je nucen se přizpůsobit tempu mluvčího a právě tato skutečnost působí studentům veliké obtíže a přináší sebou stres. Při čtení si žák sám určuje tempo, jaké mu pro příjem informací nejlépe vyhovuje, ovšem při poslechu tuto možnost nemá.

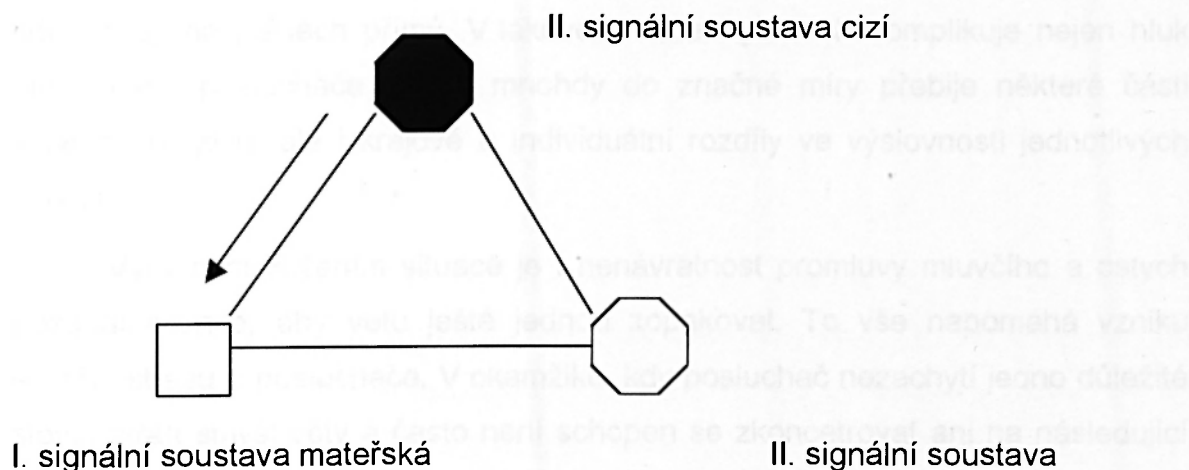
V procesu komunikace může hrát poslech různou roli. V případě rozhovoru tvoří poslech spolu s vlastním ústním projevem dvě složky úspěšné komunikace. V takové situaci se poslech stává doplňující součástí komunikace. Kromě této funkce může být poslech také jedinou součástí řečového aktu, a to v případě poslechu nějakého monologu jako například v průběhu přednášky, poslechu rádia apod.

1.1.2 Fyziologie slyšení v cizím jazyce podle I.P. Pavlova

I.P. Pavlov popisuje dovednost rozumět slyšenému textu v cizím jazyce jako postup od podráždění druhé signální soustavy v mozkové kůře k podráždění první signální soustavy. Proces slyšení probíhá fyziologickou dráhou čtení, spojení s prostředím zde ovšem zprostředkovává sluchový receptor místo zrakového, jak je tomu v případě čtení. Jedná se o postup výrazu v cizím jazyce k mimojazyčné skutečnosti zachycené v lidském mozku. Neurodynamické pochody v mozkové kůře probíhají při slyšení v cizím jazyce nejprve oklikou přes mateřský jazyk. Teprve v okamžiku, kdy jsou jazykové jevy pro posluchače již dostatečně běžné,

probíhají přímo. Schopnosti bezpřekladového poslechu dosahuje student zpravidla až v pokročilém stádiu osvojení cizího jazyka (Dunovská 1956, s. 73).

Nákres procesu auditivní excitace podle I.P. Pavlova

1.1.3 Psycholingvistická charakteristika poslechu

R. Purm rozděluje proces poslechu na dvě základní fáze. V první z nich posluchač přijímá zvukový text sluchovými orgány, zatímco druhá fáze je zaměřena na porozumění významu daného textu (Purm, Jelínek, Veselý 2003, s. 118). J. Veselý definuje čtyři následující fáze procesu poslechu. Proces poslechu začíná percepcí, kdy posluchač přijímá zvukový text pomocí sluchových orgánů. Dále následuje fáze asimilačního doplňování, která je nutná zejména v případech, kdy dojde k deformaci přijímaného zvukového textu. Poté posluchač určí jednotlivá slova a slovní spojení a přiřadí k nim příslušný význam. Tato fáze se nazývá identifikace. Proces poslechu zakončuje fáze interpretace, při které posluchač zjišťuje význam zvukového textu jako celku (Veselý 1968 in Purm, Jelínek, Veselý 2003, s. 118 – 119).

Výše zmíněné fáze poslechu pojmenoval J. Hendrich následovně: auditivní registrace, auditivní integrace, auditivní identifikace a auditivní interpretace (Hendrich a kol. 1988 s. 194).

1.2 Faktory ovlivňující poslech

1.2.1 Vliv prostředí na poslech

V zásadě můžeme říci, že vliv prostředí na kvalitu poslechu může být buď pozitivní nebo negativní. Nejprve se zaměříme na poslech v bezprostředním styku lidí – tedy na poslech přímý. V takovéto situaci poslech komplikuje nejen hluk okolí, který posluchače ruší a mnohdy do značné míry přebije některé části slovního projevu, ale i krajové a individuální rozdíly ve výslovnosti jednotlivých mluvčích.

Výrazným ztížením situace je i nenávratnost promluvy mluvčího a ostych požádat cizince, aby větu ještě jednou zopakoval. To vše napomáhá vzniku silného stresu u posluchače. V okamžiku, kdy posluchač nezachytí jedno důležité slovo, ztratí smysl věty a často není schopen se zkoncentrovat ani na následující větu, neboť se stále ještě zaobírá výrazem, kterému neporozuměl. Na druhé straně poslech v bezprostředním styku ulehčuje podvědomé odezírání ze rtů i výraz tváře a gesta mluvčího, která doprovází mluvený projev.

Jiná specifika můžeme nalézt u poslechu přednášky. Mírné tempo řeči a klidné prostředí ulehčuje posluchači poslech stejně jako výrazný přednes a názorná gestikulace přednášejícího. Komplikaci naopak představuje zpravidla nenávratnost projevu, a to zejména v prostředí velkých přednáškových sálů. V intimnějším prostředí menších tříd je pro posluchače snazší požádat o zopakování určité části textu (Dunovská 1956, s.74).

R. Purm dělí nejazykové faktory obecně do tří základních skupin. V první z nich budou zahrnuty akustické faktory jako například výška a intenzita hlasu. Do druhé skupiny lze zařadit faktory spojené s mimikou a gestikulací mluvčího, zatímco třetí skupina obsahuje situační faktory, které nesouvisí se schopnostmi a návyky mluvčího, ale jsou dány prostředím, ve kterém ústní projev probíhá (Purm, Jelínek, Veselý 2003 s. 121).

1.2.2 Vliv úrovně pozornosti na poslech

Je zřejmé, že bez věnování dostatečné pozornosti během poslechu zvukového textu nebudou studenti schopni úspěšně zpracovat informace

obsažené v textu. Podle výzkumů (Cohen 1990 in Scarcella, Oxford 1992, s.147) vychází, že studenti jsou zpravidla schopni vstřebat 25% – 85% toho, co bylo ve třídě řečeno a obvykle si zapamatují zhruba 20% – 30% toho, co zachytili. Učitelé by tak měli použít různé strategie, aby zaměřili pozornost studentů žádoucím směrem. Vhodné je podporovat studenty při vytváření individuálních verbálních i non-verbálních asociací mezi novým a již známým jazykovým materiálem. Tohoto lze docílit například pomocí využití rýmů, pohybových aktivit, barev atp.

1.2.3 Vliv pohlaví na poslech

Styl komunikace mužů a žen se od sebe značně liší a to se odráží i v odlišných strategiích používaných při poslechu. Muži se často během poslechu omezují na získávání specifických informací a faktů, zatímco ženy bývají vnímavější k atmosféře a skrytým úmyslům a pocitům mluvčích (Tannen 1990 in Scarcella, Oxford 1992, s. 148). Toto ovšem nelze zobecňovat a tvrdit o příslušnicích všech kultur a etnik, neboť kulturně determinované stereotypy v komunikaci mužů a žen se v různých částech světa liší. Tato charakteristika je vhodná především pro kulturní model západoevropské a severoamerické civilizace (Scarcella, Oxford 1992 s. 148).

1.2.4 Další faktory ovlivňující dovednost poslechu

Kromě nejazykových faktorů, které již byly zmíněny výše, působí na dovednost poslechu ještě další vlivy. Jedním z nich je i blízkost mezi českým a ruským jazykem. Fakt, že oba jazyky pocházejí ze slovanské rodiny jazyků, předznamenává přítomnost určitého množství blízkých jazykových jevů. Významným pomocníkem při poslechu ruského textu je pro posluchače shodná forma některých ruských a českých slov, jejich totožný význam a relativní blízkost gramatických systémů obou jazyků. Všechny tyto faktory ve značné míře ulehčují formování komunikativní kompetence především v dovednosti čtení a v menší míře i v dovednosti poslechu ruských textů (Purm, Jelínek, Veselý 2003, s. 119 – 120).

Pro ruský jazyk je charakteristický rozdíl mezi grafickou a fonetickou formou slov, zatímco v českém jazyce je tento rozdíl o poznání menší. To je další důvod,

proč zvládnutí dovednosti poslechu vyžaduje větší nároky než zvládnutí dovednosti čtení. Pro českého posluchače je mnohdy velmi náročné porozumět ruskému zvukovému textu, ačkoliv zná význam jednotlivých slov. Problémem je v této situaci to, že posluchač není schopen jednotlivá slova rozpoznat, a to především v plynulém projevu ruského mluvčího (Purm, Jelínek, Veselý 2003, s. 120).

Čeští posluchači mají především problémy určit hranice jednotlivých slov, tedy to, kde určité slovo začíná a kde končí. Náročnost v tomto ohledu narůstá se zvyšujícím se tempem řeči mluvčího. Ruský jazyk má obecně větší tendenci vázat jednotlivá slova než jazyk český. Dalším problémem je pro posluchače porozumění takovým ruským slovům, ve kterých dochází k redukci samohlásek. Opět se jedná o jev, který se v českém jazyce tolik neprojevuje a tudíž může činit studentům ruského jazyka potíže (Purm, Jelínek, Veselý 2003, s. 120 – 121).

Využívání poslechových schopností získaných na základě poslechu mateřského jazyka nebo i prvního cizího jazyka se nazývá transfer. Ten pomáhá posluchači zdokonalovat rozlišovací schopnosti zvukové podoby nově osvojevaného jazyka. Transfer se však může projevovat i negativně, pak posluchači nepomáhá, ale spíše mu správné porozumění zvukovému textu komplikuje. Tento negativní transfer se nazývá interference. Žák je pak při poslechu ovlivňován svou mateřštinou tak, že nevnímá zvukové prvky v jejich skutečné podobě, ale deformuje si je do prvků, které již zná ze své mateřštiny. Obecně se má za to, že negativní vliv interference sílí se vzrůstajícím věkem žáků (Hendrich 1988, s. 196).

Vliv na sílu interference však nemá pouze věk žáků, ale počítat se musí i s rozdíly individuálními. Podle audiologa K. Sedláčka „jedinci s malými analytickými sluchovými schopnostmi neslyší a nedovedou rozeznat nové zvuky řeči jako jiné hlásky a zařazují je do vypracovaných stereotypů mateřštiny“. (Sedláček 1956, s. 152 in Jelínek, Oliverius, Poráková, Ries 1980, s. 16)

1.3 Poslech a jeho vztah k ostatním složkám cizojazyčné výuky

1.3.1 Vztah poslechu k osvojování jazykových prostředků

Je zřejmé, že poslech zaujímá velmi důležité místo v procesu cizojazyčné výuky. Poslech je jednou ze čtyř složek komunikativního cíle při výuce ruštiny na českých školách. R. Purm vidí poslech jako prostředek rozvoje ostatních komplexních řečových dovedností a nejvyšší význam přiděluje poslechu při osvojování zvukové stránky ruského jazyka. Poslech napomáhá k tomu, aby se žáci naučili správně identifikovat fonetické jevy v ruském jazyce, což je podmínkou toho, aby se sami naučili tyto fonetické jevy správně vyslovovat. Poslech představuje první fázi audio-orálního přístupu osvojení jazykového materiálu jako jsou slova, slovní spojení či syntaktické struktury. V zásadě tedy platí, že abychom byli schopni úspěšně vyslovovat hlásky cizího jazyka, a tedy i cizí slova, musíme nejprve zvládnout identifikovat a vnímat odlišnosti těchto hlásek při jejich poslechu (Purm, Jelínek, Veselý 2003, s. 166).

Častý poslech ruských zvukových textů má navíc silný vliv na rozvoj receptivní i produktivní slovní zásoby posluchače. Napomáhá také osvojování správných slovních tvarů a syntaktických struktur v cizím jazyce.

1.3.2 Vztah poslechu k ostatním řečovým dovednostem

Není sporu o tom, že poslechové aktivity slouží především k rozvoji samotné dovednosti poslechu, tedy dovednosti porozumět zvukovému textu v cizím jazyce. Ovšem častý poslech ruských zvukových textů má vliv i na rozvoj jiných řečových dovedností, a to především na rozvoj ústní řeči. Prostřednictvím rozvoje řečového projevu ovšem rozvíjíme i projev písemný a dále i dovednost čtení. (Purm, Jelínek, Veselý 2003, s. 116 – 117). Tento řetězec nám demonstruje úzkou provázanost jednotlivých řečových dovedností. Můžeme říci, že nedostatečný rozvoj jedné ze čtyř řečových dovedností má silně negativní vliv na rozvoj ostatních dovedností. Proto je nutné při výuce ruského jazyka klást důraz na všestranný rozvoj řečových dovedností.

1.4 Druhy poslechu

Je zcela zřejmé, že neexistuje pouze jeden druh poslechu. R. Purm nabízí hned dva druhy pohledů na tuto aktivitu. První klasifikace dělí poslech na přímý a zprostředkovaný. Při přímém poslechu je posluchač v přímém kontaktu s mluvčím, zatímco v případě zprostředkovaného poslechu je kontakt mezi posluchačem a mluvčím umožněn využitím techniky, jako například telefonu, ale také rádia či televizoru.

Druhá klasifikace nabízí rozdělení poslechu na syntetický a analytický. Pokud posluchač přistupuje k poslechu synteticky, vnímá smysl zvukového materiálu v ruském jazyce stejným způsobem, jako by byl v jeho mateřském jazyce. Nemusí si zvukový text podrobně analyzovat a překládat jednotlivé jazykové jevy. Jedná se tedy o bezpřekladový poslech. Posluchač je schopen sledovat hlavní smysl textu, a to i když se v textu nacházejí pro posluchače obtížná či neznámá slova. V případě analytického přístupu k textu se od posluchače očekává detailní analýza a porozumění ruskému textu. Toho je dosaženo zpravidla zvýšenou pozorností problematickým oblastem a alespoň částečným překladem do mateřského jazyka – alespoň pro sebe. Zvukový text je tedy nutno pouštět po krátkých úryvcích, aby mohla být analýza provedena (Purm, Jelínek, Veselý 2003, s. 115 – 116).

1.5 Rozvoj dovednosti poslechu

1.5.1 Metody rozvoje dovednosti poslechu

Osvojení dovednosti poslechu je možné pouze dostatečným a systematickým nácvikem dané činnosti. Žák má možnost rozvíjet dovednost poslechu během hodin cizího jazyka v různých situacích. V zásadě můžeme tyto aktivity rozdělit na tři druhy cvičení:

- průvodní poslechová cvičení
- průpravná poslechová cvičení
- vlastní poslechová cvičení

(Hendrich a kol. 1988, s. 203 – 209)

Průvodní poslechová cvičení

Průvodní poslechová cvičení zahrnují poslech všech učitelových sdělení pedagogicko-organizačního charakteru v cizím jazyce jako je pozdrav, různé pokyny učitele, opravování žáků, hodnocení žáků apod. Je žádoucí, aby všechna tato učitelova sdělení, nebo alespoň ta jednodušší z nich, byla již od samého začátku v cizím jazyce. Žáci si na ně zpravidla brzy zvyknou, neboť se s nimi často setkávají. Hodnota takových poslechových cvičení vzrůstá pro svůj funkční charakter, a to ačkoliv má situace školní charakter.

Průpravná poslechová cvičení

Dalším druhem jsou průpravná poslechová cvičení. Tento termín zahrnuje jazyková cvičení, jejichž cílem je osvojení fonetických, lexikálních a gramatických jazykových prostředků souvisejících s daným poslechem. Zvláštní význam v rámci fonetických cvičení zaujímají rozlišovací (diskriminační nebo také identifikační) cvičení. Ta jsou založena na přesném rozeznávání fonologických, fonetických či fonostylistických jevů v cizím jazyce a mají za cíl zlepšit žákovo vnímání jednotlivých zvukových prvků cizího jazyka. Jejich přínos je také v tom, že významně pomáhají neutralizovat negativní vlivy interference mateřského jazyka žáka při osvojování cizího jazyka. Také lexikální a gramatická cvičení mohou být zdrojem poslechu. Takto může například posloužit i učitelovo plynulé opakování věty bezprostředně po výkonu žáka. Tato činnost nabízí žákovi zpětnou vazbu na jeho výkon, model potřebný pro opakování i poslechové cvičení. V rámci průpravných poslechových cvičení můžeme zařadit i cvičení kombinovaná (audioorální či strukturní), při kterých sluchové vnímání podmiňuje žákovu reakci. Cílem je automatické ovládnutí jazykových prostředků, tedy vytvoření řečových automatismů.

Vlastní poslechová cvičení

Třetím druhem jsou vlastní poslechová cvičení, která žáka učí porozumět souvislým projevům různého charakteru v cizím jazyce. Taková cvičení jsou zaměřena především na porozumění obsahu a slouží také jako základ pro nácvik

ústního nebo písemného projevu či čtení vyslechnutého textu. Z hlediska míry porozumění obsahu můžeme vlastní poslechová cvičení rozdělit na analytická poslechová cvičení a syntetická (kurzorická) poslechová cvičení.

Základem analytických poslechových cvičení je podrobné porozumění zvukovému materiálu. Zvukový text je při takových cvičeních typicky doprovázen psaným textem. Z hlediska metodického postupu rozlišujeme čtyři druhy analytických poslechových cvičení:

- auditivní uvedení textu
- audiovizuální uvedení textu
- audioorální uvedení textu
- audioorální rekonstrukci textu

Při úvodním seznamování žáků s výchozím textem nové lekce používá učitel zpravidla auditivní uvedení textu. Během poslechu žáci do textu nenahlížíjí a mohou se tak plně soustředit na zvukový text. Žáci mají možnost poslechnout si text nejprve ucelený bez přerušování a posléze znovu po částech, aby porozuměli jednotlivým částem textu. Jazykové prostředky, které jsou pro žáky nové, může učitel vysvětlit již před samotným poslechem nebo nechá žáky jejich smysl odhadnout z kontextu. Teprve poté následuje hlasité nebo tiché čtení daného textu. Kromě auditivního uvedení textu může učitel použít také audiovizuální uvedení textu, audioorální uvedení textu nebo audioorální rekonstrukci textu. Při audiovizuálním uvedení textu je sluchové vnímání textu doprovázeno vizuální percepcí pomocí sledování obrázků souvisejících s daným textem a žák je veden k nápodobě zvukového projevu. V případě audioorálního uvedení textu je vizuální percepcie vyloučena, ale podobně jako u předcházejícího případu je žák veden k řečové nápodobě zvukového textu. Audioorální rekonstrukce textu spočívá v detailní sémantické analýze textu, která poslouží jako základ osvojení textu.

Syntetická poslechová cvičení mají za cíl trénovat žakovu dovednost porozumět hlavním myšlenkám a celkovému smyslu cizojazyčného textu. Jedná se o poslech podobný běžné komunikaci, který umožňuje zběžnou orientaci

v obsahu daného projevu tak, jako tomu bývá v případě společenské konverzace, poslechu něčího vyprávění, reportáže, zpráv apod.

1.5.2 Aktivity rozvíjející dovednost poslechu

Jak již bylo řečeno výše, dovednost poslechu nelze rozvíjet bez procvičování této činnosti jako takové. Každé poslechové cvičení má však několik fází a v rámci některých z nich si žáci procvičují i další řečové dovednosti: ústní projev, čtení či psaní. Každé poslechové aktivitě by mělo předcházet nějaké předposlechové cvičení. Jako výchozí materiál takové aktivity může sloužit název zvukového textu či jeho téma. Žáci pak mohou hádat, co se bude v textu dít, nebo diskutovat o tom, co je v souvislosti s tématem napadá. Žádoucí je také připravit si základní slovní zásobu k textu.

Během poslechového cvičení mohou žáci buď pouze poslouchat zvukový text a soustředit se na porozumění jeho smyslu nebo mohou během poslechu plnit zadané úkoly. Příkladem takového cvičení může být:

- kontrola položek na obrázku nebo seznamu
- výběr správného obrázku
- uspořádání obrázků do správného pořadí
- kreslení obrázku podle instrukcí
- vykonávání konkrétních pokynů
- doplňování tabulek, formulářů a grafů
- výběr odpovědi: pravda x nepravda, a – b – c – d
- odpovídání na otázky
- doplňování chybějících částí textu
- hledání chyb na obrázcích nebo v textu
- hledání konkrétních informací

(Underwood 1989, s. 49)

Po skončení poslechového cvičení je žádoucí využít daného materiálu a dále s ním pracovat. Zpravidla následují cvičení rozvíjející dovednost ústního projevu. Žáci mohou být vyzváni, aby stručně sdělili obsah zvukového textu, náladu a postoj mluvčího nebo identifikovali vztahy mezi jednotlivými postavami z

nahrávky. Zvukového textu lze úspěšně využít pro následné dramatizace a simulace různých situací, které byly načrtnuty v textu.

Pro výběr a zadávání poslechových cvičení platí určité zásady, které by měl učitel brát v úvahu. Základem by mělo být zajímavé téma zvukového textu, se kterým se pak dá dále pracovat. Zvoleno by mělo být téma odpovídající věku, znalostem a zájmům žáků. Učitel se musí ujistit, že všichni žáci důkladně porozuměli úkolu, který mají v souvislosti s poslechovým cvičením plnit. Mají-li žáci odpovídat na nějaké otázky týkající se textu, měly by být tyto otázky žákům sděleny ještě před puštěním zvukového záznamu, aby věděli, na co se mají soustředit. Dále by jim měla být také objasněna alespoň základní slovní zásoba k danému poslechovému cvičení. Zvyšování náročnosti v rozsahu i kvalitě jazykových prostředků zvukového textu by mělo být postupné a přiměřené.

1.6 Požadavky na dovednost poslechu

1.6.1 Obecné požadavky na dovednost poslechu

Požadavky na dovednost poslechu souvisí ve značné míře s cílem osvojování této dovednosti. Obecně lze říci, že cílem je dovednost porozumět ruským zvukovým textům, a to ve formě monologické i dialogické. Tyto texty by měly obsahovat určité množství pro studenty neznámých slov a gramatických konstrukcí. K dosažení těchto cílů je třeba, aby si studenti osvojili následující návyky a dovednosti:

- technika poslechu, tedy návyk přijímat zvukový text jiného mluvčího
- dovednost porozumět známým slovům a gramatickým formám a konstrukcím
- dovednost poradit si při výskytu neznámých slov nebo neznámých gramatických tvarů a konstrukcí
- dovednost najít v textu zásadní informaci

Z výše zmíněných návyků činí studentům největší obtíže osvojení dovednosti správně reagovat na neznámá slova a gramatické formy a konstrukce. Tuto činnost můžeme rozebrat na jednotlivé fáze. Nejdříve je žádoucí, aby se

studenti pokusili smysl neznámého elementu odhadnout z kontextu. Pokud tato technika selže, mohou studenti neznámé slovo vynechat a pokusit se najít zásadní myšlenku textu bez něho. Pouze v případě, že selže i tento pokus, je žádoucí, aby se studenti na neznámé slovo zeptali učitele či spolužáků nebo zjistili smysl slova ve slovníku (Malíř 1967, s. 200).

Obecně vysoké požadavky na zvládnutí dovednosti poslechu s porozuměním, které jsou kladeny na české studenty ruštiny, vycházejí z příbuznosti obou slovanských jazyků. Tato blízkost ulehčuje především osvojování receptivních řečových dovedností, tedy dovednost čtení a poslechu. Na většině českých škol se od studentů očekává úspěšné porozumění ruským zvukovým textům obecného charakteru. Zpravidla platí, že porozumění ruským textům namluveným rodilými mluvčími je pro české studenty obtížnější než v případě, že tyto texty namluvil jedinec, pro něhož ruština není mateřským jazykem.

V procesu osvojování dovednosti poslechu s porozuměním hraje významnou roli tempo řeči. Pro začátečníky je nutné vybírat zvukové nahrávky namluvené pomalým tempem řeči, tedy v rychlosti asi 120-ti slov za minutu. R. Purm zdůrazňuje, že zjednodušení poslechu pro začátečníky můžeme dosáhnout nejen pomalým tempem výslovnosti jednotlivých slov. Další možností zpomalení řeči je prodloužení pauz uvnitř věty a po ní. Mluvené tempo je pak normální, ale poslech se studentům ulehčuje tím, že dostanou čas vstřebat určitou část textu a zorientovat se v ní. Mírně pokročilí studenti by již měli zvládat běžné tempo řeči – rychlost 250 až 270 slov za minutu (Purm, Jelínek, Veselý 2003, s. 122 – 123).

Kromě tempa řeči můžeme ovlivňovat náročnost porozumění zvukovému textu také dalšími faktory. Tyto jsou: způsob jakým jsou informace uspořádány, posluchačova znalost tématu, množství informací obsažených v textu a druh zvukového textu.

Uspořádání informací v textu je jedním z nejsledovanějších faktorů. Pokud jsou události v textu popsány v chronologickém pořadí, má student mnohem větší šanci na to, aby jim správně a přesně porozuměl a následně si je úspěšně vybavil. Pokud je snaha zvýšit náročnost poslechového cvičení, zle zařadit jednotlivé

události v textu na přeskáčku. Také použití nadpisu či názvu, který poskytne studentům základní informace, ulehčuje studentům následný poslech.

Vliv znalosti tématu na porozumění zvukovému textu je zřejmý. Ovšem využití již stávajících znalostí nemusí vždy vést k pozitivnímu výsledku. Někdy může naše zvýšená jistota při poslechu získaná na základě znalosti tématu ovlivnit naši pozornost věnovanou danému textu a následně může dojít k mylnému porozumění.

Dalším významným vlivem je množství informací obsažených v textu, a to především ve smyslu jejich přesnosti a významnosti. Pokud text obsahuje pouze důležité informace a žádné jiné, je pro studenta snadnější se v něm orientovat než v textu, který obsahuje vedle důležitých informací také informace bezvýznamné. Takovému textu nejen že musí porozumět, ale ještě je nucen přefiltrovat informace, které zachytil a vybrat si z nich ty, které potřebuje.

Čtvrtým hlediskem je druh textu. Pro potřeby tohoto dělení lze definovat tři druhy textu, a to jsou: statické texty, dynamické texty a abstraktní texty. Statické texty se většinou zaměřují na popis nějakého předmětu. V takovém textu jsou vztahy mezi popisovanými položkami neměnné.

Naopak při popisu události či vyprávění příběhu se bude jednat o dynamický text, ve kterém se vztahy mezi účastníky mohou měnit. V abstraktním textu pak nalezneme nejčastěji vyjádření něčích myšlenek, názorů a důvodů. Pro posluchače je většinou nejjednodušší poslech statického druhu textu než dynamického a abstraktní druh můžeme označit za nejnáročnější ze všech tří (Anderson, Lynch 1988, s. 48 – 55).

1.6.2 Strategie poslechu shora dolů a zdola nahoru

Poslech shora dolů

Při poslechu shora dolů využívá posluchač své vědomosti, které aplikuje v určité situaci. Tyto vědomosti jsou dány zkušenostmi jedince a mohou mít různé formy. Například to mohou být znalosti jedince o daném tématu, porozumění příčinných souvislostí v dané situaci, nebo i znalosti schémat různých události a vztahů mezi nimi. Posluchač je pak schopen odhadovat, jak budou lidé v určité

situaci reagovat nebo jaké by mohly být jejich motivy a cíle. Při poslechu zvukového textu posluchač tyto své vědomosti a očekávání týkající se lidí a událostí aplikuje na danou situaci a snaží se porozumět smyslu zvukového textu právě na jejich základě (Richards 1990, s. 51 – 52).

Jazykové aktivity a úkoly, které podporují použití strategie shora dolů:

- Použijte klíčová slova textu a vytvořte schéma situace.
- Jaké jsou role jednotlivých účastníků dané situace?
- Co je tématem textu?
- Jaké budou následky dané situace?
- Co předcházelo této situaci? Co ji způsobilo?
- Co, z toho co jste se dozvěděli, byla fakta a co názory lidí?

(Richards 1990, s. 60)

Poslech zdola nahoru

V případě poslechu zdola nahoru slouží posluchači jako zdroj informací pouze samotná data ze zvukového textu. Tento text je analyzován na několika stupních /hlásky, slova, věty/ a pochopení celkového smyslu textu přichází až na základě porozumění těmto dílčím elementům. Základ pro porozumění při této strategii posluchač získává ze znalosti slovní zásoby a gramatiky. Porozumění je pak chápáno jako proces dekódování neznámého textu.

Jazykové aktivity, které podporují použití strategie zdola nahoru:

- Snažte si zapamatovat text.
- Kde jsou hranice jednotlivých slov?
- Jaká jsou klíčová slova vět?
- Při použití znalosti slovosledu určete větné členy.
- Jaké jsou gramatické vztahy mezi klíčovými větnými členy?
- Jaká slova byla zdůrazněna přízvukem a intonací?

(Richards 1990, s. 59)

Dovednost poslechu plynulé řeči si žádá použití obou strategií – shora dolů i zdola nahoru. To, do jaké míry jedna strategie dominuje nad druhou, závisí na

rozsahu znalostí posluchače týkajících se tématu textu, ale také na motivech, které vedou posluchače k poslechu daného textu.

1.6.3 Dovednost asimilativního doplňování

Dovednost asimilativního doplňování je pro úspěšný poslech zvukového textu zcela zásadní. Jen málokdy jsme schopni zaznamenat a porozumět úplně všemu ze zvukového textu. V zásadě se jedná o dovednost použít veškeré možné záchytné stopy a vodítka, aby posluchač mohl uhádnout smysl neznámého výrazu. Tato dovednost nám vlastně kompenzuje chybějící znalosti, nebo případně nedostatek pozornosti, pokud jsme výraz vůbec nezachytili.

Dovednost „chytře odhadnout“ význam (intelligent guessing) lze označit za klíčovou proto, že úspěšný poslech se nerovná pouze detailní analýze jednotlivých komponentů, z nichž se pak odvodí smysl, jako v případě strategie zdola nahoru. Ta má v poslechu jistě také své místo, ale nelze ji přeceňovat. Poslech je nejlépe chápat jako komplexní aktivitu, ve které je třeba používat postupy zdola nahoru i strategie shora dolů ještě doplněné úvahou a odhadem. Dovednost uhádnout něco na základě úvahy pomáhá studentům zbavit se nesprávné domněnky, že nemohou porozumět celkovému smyslu textu, dokud neporozumí každému jednotlivému slovu (Scarcella, Oxford 1992, s. 142).

Je žádoucí, aby učitel podporoval studenty v tom, aby si při poslechu hráli tak trochu na detektivy a snažili se za pomoci různých vodítek vydedukovat smysl výrazů, které neznají a které jsou v textu důležité. Dále se musí naučit předvídat, co bude v textu následovat, aby mohli pohodlně stíhat tempo komunikace. Pokud zjistí, že jejich odhady nebyly správné, je nutné přizpůsobit se nové situaci a vytvořit si novou hypotézu. Proto musí být schopni sledovat svoje vlastní pochopení textu (comprehension monitoring) a konfrontovat to s tím, co následně slyší.

Rozmanitost vodítek a pomůcek, které mohou studentům ulehčit práci s textem, je veliká. Do první kategorie spadají jazyková vodítka jako předpony a přípony slov a slovosled. Orientaci v textu ulehčuje číslování, které posluchači napoví strukturu textu. Především ve formálním zvukovém textu jako například v případě přednášky je nutné sledovat fráze, které ukazují důležitost informace:

Важную роль играет ... nebo Обратите внимание на Z neязыkových vodítek může mnohé napovědět výraz tváře či postoj. Pokud mluvčí nevidíme, pomůže nám i reakce ostatních účastníků rozhovoru a to i povzdech nebo smích (Byrnes 1984 in Scarcella, Oxford 1992, s. 143).

1.7 Kontrola porozumění poslechu

Pro kontrolu žákovy porozumění zvukovému textu v cizím jazyce můžeme využívat různé prostředky. Jejich výběr závisí na druhu žákovy reakce na daný poslechový text. Žákovy reakce může být buď úkonová nebo řečová. Pokud je řečová, pak může být vyjádřena v cizím nebo mateřském jazyce. A v obou jazycích může být reakce písemná nebo ústní.

Úkonová kontrola je možná pouze v případech kontroly porozumění určitým pokynům a výzvám, kdy učitel sleduje, zda žák reaguje na pokyny adekvátně. Může se jednat o výzvu, aby žák vstal, otevřel okno či dveře atp. Tento způsob kontroly se zpravidla využívá v počátečním stádiu výuky.

Řečová kontrola probíhá v mateřštině nebo v cizím jazyce a může mít různé formy, například: odpovědi na otázky, tvoření otázek a jejich kladení spolužákům, shrnutí hlavních myšlenek textu, atp. Kontrola porozumění textu, která probíhá v žákově mateřštině, má své výhody, ale i výrazné nevýhody. Kladem je především její rychlost a přesnost, záparem pak narušení cizojazyčné výuky způsobené mnohdy opakovaným přechodem do mateřštiny. Použití tohoto způsobu kontroly je žádoucí při nácviku dovednosti tlumočení. Pokud je to jen trochu možné, je lepší používat cizojazyčnou kontrolu. Ta je sice pro žáka náročnější, ale umožňuje mu rozvíjet dovednost ústního nebo písemného projevu v cizím jazyce.

Při kontrole porozumění v mateřském i cizím jazyce může být použit ústní nebo písemný projev, nebo jejich kombinace. V takovém případě ústní kontrola předchází zpravidla kontrole písemné (Hendrich 1988, s. 209 – 211).

2. Analýza poslechových cvičení v učebním souboru Raduga 1 – 3 a cvičebnici Ruština poslechem

2.1 Analýza poslechových cvičení v učebním souboru Raduga 1 – 3

2.1.1 Analýza poslechových cvičení učebnice Raduga 1

Poslechová cvičení obsažená v učebnici Raduga 1 lze podle jejich zaměření rozdělit do několika skupin. Pro dělení posoužily pokyny a úkoly, které jsou s daným zvukovým textem spojeny:

- poslouchejte a opakujte
- poslouchejte a porovnejte
- obměňujte podle vzoru / reagujte
- text
- slovní zásoba
- doplňte chybějící slova
- přehrajte dialog na základě poslechu
- kontrola překladu
- píseň
- říkadla (rozšiřující materiál)
- text k poslechu

Přehled poslechových cvičení použitých v učebnici Raduga 1 včetně jejich rozložení v jednotlivých lekcích je uveden v tabulce č. 1.

V žádné z deseti lekcí učebnice nejsou obsažena cvičení všech druhů. Jejich zařazení se mění s očekávanou vzrůstající jazykovou úrovní studentů. Zvuková nahrávka ke slovní zásobě se objevuje pouze od první do čtvrté lekce. Nahrávky, které se zaměřují na objasnění odlišností ve výslovnosti, přízvuku nebo intonaci jsou zařazovány od první do šesté lekce.

Tab. č. 1

Přehled jednotlivých druhů poslechových cvičení – Padyza 1

Č. lekce	Poslouchejte a opakujte	Poslouchejte a porovnejte	Obměňujte podle vzoru	Text / rozhovor	Slovní zásoba	Doplňte	Přehrajte dialog	Kontrola překladu	Píseň	Text k poslechu	Celkový počet cvičení
1	// 2x	/ 1x	// 2x	/ 1x	/ 1x						7
2	//// 4x	/ 1x	/ 1x	/// 3x	/ 1x		/ 1x	// 2x			13
3	// 2x	/ 1x	//// 4x	//// 4x	/ 1x		/ 1x	// 2x			15
4	//// 4x	/ 1x	/ 1x	/// 3x	/ 1x		// 2x		/ 1x		13
5	// 2x	/ 1x	// 2x	//// 5x		// 2x		/ 1x		/ 1x	14
6	/// 3x	/ 1x	/ 1x	/// 3x		/// 3x			/ 1x	/ 1x	12
7	// 2x		//// 5x	/// 3x		/ 1x	// 2x	/ 1x		/ 1x	16
8	// 2x		// 2x	//// 5x			/ 1x	/// 3x		/ 1x	15
9	//// 4x		//// 5x	//// 7x		/ 1x		/// 3x	/ 1x	/ 1x	22
10	// 2x		/ 1x	//// 4x		// 2x		/ 1x	/ 1x	/ 1x	12

Od páté lekce se pak objevují cvičení, ve kterých studenti doplňují chybějící slova dialogů. Tato cvičení mohou být použita dvojím způsobem, neboť dialogy lze většinou doplnit na základě porozumění i bez použití zvukového materiálu. Nahrávku pak můžeme využít ke kontrole správnosti řešení studentů. Ti konfrontují to, co původně doplnili s tím, co slyší na kazetě. Druhou možností je pustit nahrávku studentům rovnou a ti pak doplňují chybějící části dialogů přímo podle nahrávky.

Od první do desáté lekce nás v učebnici provázejí nahrávky textů obsažených v jednotlivých lekcích. V tomto případě mají studenti ve svých učebnicích identické texty jako na nahrávce. Takové nahrávky lze využít různými způsoby. Ty jsou však ponechány zcela na učiteli, neboť k těmto zvukovým textům scházejí další úkoly, otázky či jiná zadání. Pak hrozí, že tyto nahrávky nebudou v hodinách plně využity, což by byla škoda. Zejména v pozdějších lekcích jsou tyto texty poměrně dlouhé a přehrání takového textu zabere několik minut – nemluvě o tom, že je žádoucí zvukový záznam studentům pustit několikrát. Časová náročnost tohoto cvičení pak neodpovídá konečnému efektu a potenciál takového zvukového materiálu zůstává nevyužit.

V některých lekcích učebnice Raduga 1 se objevují poslechová cvičení, na jejichž základě studenti přehrávají dialogy a mohou vytvářet i malé dramatizace. Poslechový text pak slouží studentům jako vzor a návod pro jejich následnou samostatnou práci. Na závěr je nutné zmínit poslechové texty, které slouží jako kontrola správnosti překladových cvičení z českého do ruského jazyka. Studenti nejprve provedou samostatně překlad daného textu a poté je jim nabídnuta správná varianta překladu v ruštině. Studenti si pak mohou sami ověřit do jaké míry postupovali při překladu správně.

Od páté lekce je v každé lekci zařazen text k poslechu. K němu jsou v metodické příručce uvedeny úkoly. Tyto úkoly zahrnují výběr správné odpovědi z nabídnutých variant, konkrétní otázky, odhadování významu výrazů na základě kontextu nebo doplnění konce příběhu. Možnosti těchto poslechových textů však opět zůstávají trochu nevyužity z důvodu nedostatečného množství úkolů k jednotlivým textům.

Celkově lze říci, že poslechová cvičení obsažena v učebním materiálu Raduga 1 splňují základní potřeby studentů pro rozvoj poslechových dovedností. Nicméně určitý prostor pro vylepšení je možné nalézt především v doplnění dalších úkolů k již stávajícím zvukovým textům.

2.1.2 Analýza poslechových cvičení v učebnici Raduga 2

Na první pohled je zřejmé, že v učebnici Raduga 2 oproti prvnímu dílu poslechových cvičení výrazně ubylo. Nejen že se snížil celkový počet cvičení, ale ubylo i jednotlivých druhů poslechových aktivit. Na druhé straně ovšem vzrostla průměrná délka poslechových textů.

Přehled poslechových cvičení použitých v učebnici Raduga 2 včetně jejich rozložení v jednotlivých lekcích je uveden v tabulce č. 2.

V učebnici Raduga 2 již nenajdeme zvukové záznamy slovní zásoby, což je na této úrovni pochopitelné. Co zde ale oproti prvnímu dílu Radugy citelně schází jsou poslechové texty pro kontrolu překladových cvičení, což je škoda. Také poslechový text, který by vyzýval k přehrání dialogu či dramatizaci, se v učebním materiálu druhého dílu objevuje pouze jednou. Učiteli ovšem samozřejmě nic nebrání, aby postavil dramatizace na základě jakéhokoliv jiného dialogu – to již ale bez opory poslechového vzoru na kazetě.

Převážnou většinu poslechových textů v učebním materiálu Raduga 2 tvoří texty, jejichž grafickou podobu mají studenti k dispozici ve svých učebnicích. Na každou lekci připadá několik poslechových textů tohoto typu. Ani v tomto dílu k takovým textům však nejsou zadány žádné otázky či úkoly.

Tab. č. 2

<u>Přehled jednotlivých druhů poslechových cvičení – Pačyza 2</u>										
Č. lekce	Poslouchejte a opakujte	Obměňujte podle vzoru	Text / rozhovor	Doplňte	Přehrajte dialog	Píseň	Rozšiřující materiál - poslech	Text k poslechu	Celkový počet cvičení	
1	/ 1x		/// 3x				// 2x	/ 1x	7	
2	/ 1x		/// 3x		/ 1x			/ 1x	6	
3	/ 1x		// 2x					/ 1x	4	
4	// 2x	/ 1x	//////// 7x					/ 1x	11	
5	/// 3x		/// 3x	/ 1x		/ 1x		/ 1x	9	
6		// 2x	/// 3x	/ 1x			//// 4x	/ 1x	11	
7		//// 5x	/// 3x					/ 1x	9	
8			/// 3x			/ 1x	/ 1x	/ 1x	6	

Od první do páté lekce jsou zařazována poslechová cvičení typu poslouvejte a opakujte či poslouvejte a pak čtete, zaměřená na osvojení správné intonace, a to především otázek. Tím, že s intonačním zdůrazněním různých slov v otázce se mění i její smysl, je důležitost nácviku této dovednosti velmi vysoká. V okamžiku, kdy jsou studentům nabídnuty různé intonační varianty namluvené rodilým mluvčím, je maximální šance na to, aby studenti zaznamenali důležité intonační rozdíly a osvojili si je.

Cvičení, která vyzývají studenty, aby reagovali podle vzoru a obměňovali různé varianty rozhovoru, najdeme v lekcích číslo čtyři, šest a sedm. V šesté lekci je pak tento druh cvičení zařazen dvakrát a v následující lekci dokonce pětkrát. V páté a šesté lekci se pak setkáme s cvičením typu doplňte. U tohoto typu poslechového cvičení se na rozdíl od prvního dílu Radugy ve druhé části již prodloužila průměrná délka textu, jehož části jsou určeny k doplnění.

Častěji než v případě prvního dílu můžeme v Raduze 2 najít rozšiřující materiál zaměřený na nácvik dovednosti poslechu. Kromě dvou říkadel zařazených v první lekci na nás čekají čtyři poslechové aktivity rozšiřujícího materiálu v lekci číslo šest. Některá z cvičení z řady rozšiřujícího materiálu dané lekce jsou velmi zdařilá. Kromě rozhovoru a textu zde najdeme poslechovou aktivitu, kdy si studenti musí vybrat, které z řady nádražních hlášení se týká jich samotných a která jsou pro pasažéry na jiných trasách. Tento typ cvičení výborně trénuje velmi důležitou dovednost pro reálné situace. Lehce si lze představit moment, kdy jsme na nádraží či letišti a z rozhlasu se line kaskáda hlášení pro cestující. Náročnost takovéto situace je očividná a toto cvičení má proto vysokou úroveň reálné efektivity.

Ke každé lekci je v metodické příručce uveden i text k poslechu, ke kterému jsou zařazeny i úkoly a otázky. Je žádoucí, aby sám učitel ještě doplnil další úkoly k danému textu a zvýšil tak využití poslechového materiálu. Bylo by značně neefektivní strávit třeba i 20 minut několikerým pouštěním zvukového záznamu a pak ho doplnit pouze třemi otázkami.

Návrhy k poslechovým cvičením Raduga 2

Některá velmi zdařilá poslechová cvičení obsažená v učebnici Raduga 2 jsou zařazena do sekce rozšiřujícího materiálu některých lekcí. V šesté lekci jsou učitelům nabídnuty čtyři poslechová cvičení rozšiřujícího materiálu. Vedle nahrávky rozhovoru a textu a již výše zmíněného nádražního hlášení zaujme především cvičení, kdy studenti poslouchají letové informace a pokouší si zapamatovat co nejvíce z toho, co slyšeli. Tento typ cvičení přímo svádí k tomu, aby byl využit ještě dalším způsobem. Studenti by mohli mít k dispozici papír a tužku a snažili si zaznamenávat důležité informace. Výsledek své práce by si posléze navzájem porovnali ve skupinkách a snažili se dát dohromady co nejúplnější letový plán.

Celkově se obávám, aby někteří učitelé v praxi neměli tendenci opomíjet poslechová cvičení z řady rozšiřujícího materiálu pod dojmem toho, že se jedná o něco navíc, něco, čemu není třeba se tolik věnovat. Přitom se velmi často jedná o výjimečně podařené aktivity.

2.1.3 Analýza poslechových cvičení v učebnici Raduga 3

Ve třetím díle učebního souboru Raduga nalezneme velmi omezené množství druhů poslechových cvičení. Většinou se jedná o zvukové záznamy textů, které mají studenti k dispozici ve svých učebnicích. Taková cvičení jsou obsažena ve všech pěti lekcích. Ke každé lekci je ještě přiřazen text k poslechu s několika otázkami, které jsou uvedeny v metodické příručce. V páté lekci najdeme cvičení ještě dalšího druhu. Jsou to cvičení typu obměňujte podle vzoru a v páté lekci jsou použita čtyřikrát.

Přehled poslechových cvičení použitých v učebnici Raduga 3 včetně jejich rozložení v jednotlivých lekcích je uveden v tabulce č. 3.

Tab. Č. 3

<u>Přehled poslechových cvičení v učebnici Raduga 3</u>					
Č. lekce	Text / rozhovor	Text k obrázkům	Obměňujte podle vzoru	Text k poslechu	Celkem
1	// 2x			/ 1x	3
2	/// 3x	/ 1x		/ 1x	5
3	//// 4x			/ 1x	5
4	// 2x			/ 1x	3
5	/// 3x		//// 4x	/ 1x	8

2.2 Analýza poslechových cvičení v cvičebnici Ruština poslechem

Cvičebnice Ruština poslechem je určena studentům, kteří již během předchozího studia zvládli gramatické a lexikální základy ruského jazyka, a to alespoň na úrovni začátečníka. Podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky tato úroveň začátečníka odpovídá stupni A1. Úlohy obsažené v tomto materiálu pak mají úroveň stupně A2 a B1 a výjimečně B2. Cvičebnici tvoří poslechové úlohy, klíč, přepis zvukové nahrávky a zvukový záznam na třech CD.

Cvičebnice je rozdělena do deseti lekcí, kterým odpovídá deset tematických okruhů:

- člověk
- bydlení
- nákupy a služby
- stravování
- cestování
- kultura
- volný čas a sport
- škola

- zaměstnání
- krizové situace

Ve všech případech zvukových textů na nahrávkách se jedná o texty autentické, namluvené v přirozeném tempu řeči. Texty, které mají studenti k dispozici, zazněly v identické podobě v ruských médiích, byly napsány nebo poskytnuty rodilými mluvčími nebo se jedná o přepisy autentických rozhovorů českých turistů v Rusku.

Každý tématický celek obsahuje dvě části s vlastními poslechovými cvičeními – část nácvikovou a část ověřující. Nácviková část je zaměřena na vlastní nácvik porozumění mluvenému projevu a rozšíření slovní zásoby, zatímco část ověřující slouží k ověření toho, do jaké míry se studenti zdokonalili v jednotlivých poslechových dovednostech. Mezi tyto dovednosti patří:

- pochopení tématu a porozumění hlavní myšlence textu
- dovednost sledovat hlavní části textu
- porozumění podstatné informaci z textu
- porozumění detailní informaci z textu
- pochopení názoru nebo postoje jednotlivých mluvčích v textu

K nácvikové i ověřující části patří několik zvukových nahrávek označených náročností na slovní zásobu, stavbu a délku textu. Ke každému zvukovému textu zařazenému v cvičebnici Ruština poslechem je uvedeno několik poslechových úloh. Tím je zaručeno maximální využití poslechového materiálu.

Před vlastním poslechem nácvikových úloh jsou studentům nabídnuty předposlechové úlohy, které jsou určeny k seznámení s tématem a aktivizaci příslušné slovní zásoby. Práci s předposlechovými cvičeními usnadňuje tabulka s překladem neznámých slovních výrazů, která je uvedena za každým textem. Jednotlivé nácvikové poslechové úlohy jsou navíc vybaveny značkou vyjadřující náročnost dané úlohy. Jedná se o jednoduché úlohy, u kterých se očekává vyřešení hned při prvním poslechu. Dále jsou to obtížné úlohy, při jejichž řešení bude potřeba opakovaný poslech a nakonec jsou to velmi obtížné úlohy, k jejichž zdařilému vyřešení budou zapotřebí pravděpodobně více než dva poslechy daného zvukového textu.

Podle konkrétních úkolů a zadání k jednotlivým poslechovým textům lze cvičení obsažená v materiálu Ruština poslechem rozdělit na několik typů:

- Vyberte z nabídky
- Přiřadte
- Dokončete slova / dokončete věty
- Opravte věty
- Odpovězte na otázky
- Vyberte správnou odpověď
- Určete zda je tvrzení správné nebo nesprávné
- Doplňte vynechaná slova
- Najděte v textu důležité informace
- Zareagujte větami z textu
- Sestavte chronologicky
- Přepište foneticky cizí jména
- Doplňte přízvuky
- Vyberte odstavec, který nejvíce odpovídá obsahu textu
- Doplňte otázky k odpovědím

Přehled poslechových cvičení použitých ve cvičebnici Ruština poslechem včetně jejich rozložení v jednotlivých lekcích je uveden v tabulce č. 4.

Z celkového počtu poslechových cvičení v materiálu Ruština poslechem převládají cvičení, ve kterých mají studenti vybrat správnou odpověď na otázky z nabídky několika variant. Tato cvičení se objevují ve všech deseti tématických okruzích cvičebnice.

Kromě tohoto typu ještě v každé lekci najdeme cvičení, která vybízejí studenty k tomu, aby vybrali z určité nabídky to, co zaznělo v textu – například jména zúčastněných. Velmi často jsou také použita poslechová cvičení, ke kterým mají studenti zadány konkrétní otázky k textu. Tato cvičení najdeme ve všech lekcích s výjimkou šesté části. Podobně četné jsou také aktivity zaměřené na to, aby studenti určili, zda je tvrzení týkající se poslechového textu správné nebo nesprávné. Kromě poslední desáté lekce se tato cvičení vyskytují ve všech částech.

Tab. č. 4

<u>Přehled poslechových cvičení v cvičebnici Ruština poslechem</u>																
C. lekce	Vyberte z nabídky	Přiřad'te z nabídky	Najděte v textu informace	Dokončete věty / slova	Opravte věty / slova	Odpovězte na otázky	Vyberte správnou odpověď	Určete správně/špatně, ano/ne	Doplňte vynechané výrazy	Zareagujte větami z textu	Sestavte chronologicky	Přepište foneticky cizí jména	Doplňte přízvuky slov	Varianta odpovídající poslechu	Doplňte otázky k odpovědím	Celkem
1	1x	6x	1x	5x	1x	2x	4x	4x						1x		25
2	2x	6x	2x			3x	7x	4x	3x		1x					28
3	1x			1x		1x	8x	3x	4x		1x					19
4	2x	3x	3x		1x	2x	7x	1x	3x	1x						23
5	2x	4x	3x		1x	2x	8x	4x	5x	2x						32
6	1x	4x	1x	1x			5x	3x		2x						18
7	4x	1x				4x	3x	3x	3x	2x		1x				21
8	1x					1x	6x	2x	6x							16
9	1x	1x				2x	6x	3x	5x			1x	1x	1x		21
10	1x	3x	2x			4x	8x		5x		3x			1x	1x	28

Poslechová cvičení, která najdeme v převážné většině tématických okruhů ale ne ve všech, zahrnují doplňování vynechaných slov ve větách na základě zvukového textu, hledání specifických informací a jejich doplňování do textu a přiřazování jednotlivých výrazů k jejich příslušným protějškům v nabídce.

Pouze v několika lekcích můžeme najít další typy cvičení. V první, třetí a šesté části se objevují cvičení vybízející studenty, aby dokončili započaté věty nebo slova. Dalším druhem aktivity je oprava slov či vět podle smyslu textu. Taková cvičení najdeme v první, čtvrté a páté lekci. K detailnímu sledování textu vybízejí i cvičení, ve kterých je úkolem studentů zareagovat na repliky podle dialogů v poslechovém textu. Tyto aktivity jsou obsaženy v lekcích číslo čtyři až sedm.

V několika tématických částech najdeme cvičení zaměřená na přepis cizojazyčných jmen do azbuky na základě jejich fonetické podoby. Tato cvičení mají velkou účelnost v reálných situacích – například při žádosti o vízum, kde je nutné přepsat neruská jména do azbuky. Tuto dovednost si lze trénovat v sedmé a deváté lekci. Celkem ve třech částech materiálu Ruština poslechem se setkáme s cvičeními zaměřenými na chronologické sestavování událostí poslechového textu. Je to část druhá, třetí a desátá s tím, že v posledně jmenované je tato aktivita obsažena třikrát.

Dalšími ne příliš frekventovanými typy poslechových aktivit této publikace je doplňování přízvuků daných slov, které najdeme v deváté lekci a doplňování příslušných otázek k daným odpovědím v lekci číslo deset. Nabídku typů poslechových aktivit završují cvičení, kdy studenti vybírají z nabízených variant, která nejlépe odpovídá obsahu zvukového textu.

Celkové množství poslechových aktivit obsažených v jednotlivých lekcích je velmi vysoké. Jak název materiálu napovídá, cvičebnice je zaměřená právě na rozvíjení dovednosti poslechu. Počet poslechových aktivit na jednu lekci se pohybuje mezi šestnácti a dvaceti osmi. Toto je množství pro cizojazyčné učebnice na našem trhu vpravdě nevídané.

3. Empirické měření při výuce RJ na SŠ

3.1 Popis přípravy průzkumné sondy

3.1.1 Cíle průzkumu

V rámci průzkumné sondy jsem zkoumala možnost využití poslechového materiálu z cvičebnice Ruština poslechem v hodinách ruského jazyka na středních školách. Cílem bylo zjistit kompatibilitu této cvičebnice zaměřené na zdokonalování dovednosti poslechu s učebním souborem Raduga, který je nejrozšířenější učebnicí ruštiny na středních školách v České republice. Důvodem zaměření tohoto výzkumu na využívání poslechových aktivit byly podněty z praxe. Někteří učitelé, kteří používají učební soubor Raduga, naznačují, že v těchto učebnicích není rozvíjení poslechových dovedností věnována dostatečná pozornost.

Záměrem této práce však nebylo pouze zjistit případnou možnost využití cvičebnice Ruština poslechem, ale také zmapovat současné tendence v práci s poslechovým materiálem v hodinách ruštiny na středních školách. Pro tento účel jsem vytvořila krátký dotazník určený učitelům ruského jazyka – viz příloha č. 1. V tomto dotazníku zjišťuji:

- jestli se v hodinách ruštiny věnují poslechovým aktivitám
- jak často poslechová cvičení v hodinách zařazují
- jestli používají poslechová cvičení uvedená v učebnicích Raduga
- jestli používají poslechová cvičení i z jiných zdrojů, případně z jakých
- jestli znají cvičebnici Ruština poslechem

Kromě dotazníku určeného pedagogům jsem vytvořila i dotazník pro studenty – viz příloha č. 2. Cílem tohoto dotazníku bylo zjistit, jaký vztah mají studenti k poslechovým cvičením v hodinách ruštiny, a tak se dozvědět, jakou důležitost přiřazují poslechovým aktivitám a s jakými pocity je provádějí.

3.1.2 Výběr škol pro realizaci průzkumné sondy

V průběhu přípravy průzkumu jsem kontaktovala pražské i mimopražské školy. Cílem bylo zahrnout do výzkumu gymnázia i obchodní akademie, aby měl výzkum co nejširší záběr.

Prahu reprezentovalo Gymnázium Christiana Dopplera ze Zborovské ulice v Praze 5 a Obchodní akademie Kollárova z Prahy 8. Mimopražskou oblast pak zastupovala Obchodní akademie Beroun a Sportovní gymnázium Kladno. V každé ze škol byl výzkum prováděn ve druhém a čtvrtém ročníku. Druhý ročník reprezentoval nižší stupeň znalostí a čtvrtý ročník byl zástupcem studentů s pokročilejšími znalostmi.

Na Obchodní akademii Kollárova 5 v Praze 8 se vyučuje ruština od prvního do čtvrtého ročníku a to vždy v jedné třídě v každém ročníku. V jednotlivých ročnících se však liší hodinová dotace. V prvním a druhém ročníku se ruský jazyk vyučuje třikrát týdně a v následujících dvou ročnících – třetím a čtvrtém – klesá hodinová dotace ze tří na dvě hodiny týdně. Ve všech ročnících vyučuje ruštinu paní profesorka Eva Stuchlíková a ve všech třídách používá učební soubor Raduga. Druhý ročník právě končí první díl učebnice a čtvrtý ročník probírá šestou lekci dílu druhého.

Druhým zástupcem pražských středních škol je Gymnázium Christiana Dopplera, Zborovská 45, Praha 5. Ruský jazyk tam vyučuje paní profesorka Jitka Chomová – letos konkrétně v prvním, druhém a čtvrtém ročníku. I na této škole se používá Raduga 1 – 3. Druhý ročník pracuje s devátou lekcí prvního dílu učebnice Raduga a čtvrtý ročník končí šestou lekcí druhého dílu. Hodinová dotace ruského jazyka je na tomto gymnáziu tři hodiny týdně ve všech čtyřech ročnících.

Na Obchodní akademii v Berouně, U Stadionu 486, vyučuje ruštinu paní profesorka Dagmar Vildmanová. Třikrát týdně se učí rusky první, druhý a čtvrtý ročník. Druhý ročník v současnosti končí osmou lekcí prvního dílu učebního souboru Raduga a čtvrtý ročník začíná díl třetí. Výuka ve třetím ročníku se neuskutečňuje. Zájem o studium ruského jazyka je na této škole ze strany

studentů poměrně značný, ale ze strany vedení není tento zájem příliš podporován.

Druhým zástupcem mimopražské oblasti bylo Sportovní gymnázium Kladno, Plzeňská 3103. Ruský jazyk se na této škole vyučuje od prvního do čtvrtého ročníku a hodiny vede paní profesorka Ludmila Rezková. Hodinová dotace ruského jazyka je ve všech ročnících shodná – tři hodiny týdně. Druhý ročník právě dokončuje osmou lekci prvního dílu učebního souboru Raduga a čtvrtý ročník pracuje s pátou lekcí druhého dílu. V současné době se na této škole začíná ruština učit dokonce již na nižších stupních víceletého gymnázia, a tak letos již najdeme ruský jazyk v rozvrzích tercie a kvarty, které odpovídají osmému a devátému ročníku základní školy. Tito studenti budou mít možnost se učit rusky dokonce šest let, což je velký krok kupředu.

3.1.3 Výběr poslechových textů

Materiál určený k výzkumu jsem vybírala z cvičebnice Ruština poslechem. Pro každý ročník, který byl zahrnut do výzkumu, jsem vybrala dva poslechové texty. Tím se zvýšila výpovědní hodnota prováděné průzkumné sondy. Na každé z pražských škol jsem použila jiný text a tentýž přístup jsem zvolila i na mimopražských školách. Postupovala jsem následovně: text pro druhý ročník označený T1 jsem použila na pražském gymnáziu a na mimopražské obchodní akademii a text T2 byl určen pro pražskou obchodní akademii a mimopražské gymnázium. Podobně tomu bylo i u textů určených pro čtvrtý ročník. Tentýž text byl vždy použit na jedné pražské a jedné mimopražské škole s tím, že v jednom případě se jednalo o gymnázium a v druhém o obchodní akademii.

U všech vybraných poslechových textů se jedná o texty dialogické. Důvodem takového výběru je důraz na komunikativní dovednosti jako cíl studia cizího jazyka. Pro každý ročník jsem z cvičebnice Ruština poslechem zvolila vždy text z takové tématické části, která alespoň částečně odpovídala již probrané slovní zásobě studentů daného ročníku. Ke každému poslechovému textu studenti dostali několik úloh různých typů a různé náročnosti.

Výběr poslechových textů pro druhé ročníky

Pro třídy z druhého ročníku jsem vybrala poslechové texty z tématických částí Cestování a Kultura. V obou případech se jedná o poslechové texty nejnižší náročnosti. Většina druhých ročníků se již pohybuje na konci učiva prvního dílu učebního souboru Raduga a chystá se zahájit práci s druhým dílem.

Z tématické části cestování jsem vybrala poslechový text „Хочу поехать в Россию“. K tomuto textu získali studenti základní slovní zásobu v několika lekcích prvního dílu Radugy, například: v páté lekci si osvojili slova jako водитель nebo фотография, v osmé lekci sloveso взять a v deváté lekci slovesa платить a мочь. K tomuto poslechovému textu dostali studenti čtyři úlohy. Jedna z nich má označení „jednoduché úlohy“ a je tedy nejlehčí náročnosti a dvě patří mezi obtížné úlohy (tedy úlohy střední náročnosti) a jedno cvičení má označení velmi obtížná úloha – viz příloha č. 3.

Druhou tématickou částí, ze které jsem vybírala poslechový text pro druhý ročník, byla část nazvaná Kultura. Text z této kapitoly je nazván „Билеты для иностранцев“ a opět se jedná o poslechový text nejnižší náročnosti. Základní slovní zásobu k tématu textu si studenti osvojili v prvním díle učebnice Raduga, například: v sedmé lekci jsou to slova касса, кассирша a slovní spojení купить билеты, v deváté lekci je to sloveso осмотреть a v desáté lekci se studenti naučili slova jako музей a иностранный. K tomuto poslechovému textu byly studentům zadány čtyři úlohy. Jedna z nich patřila k úlohám s nejnižší náročností, dvě měly střední náročnost a na závěr byla zařazena i jedna úloha nevyšší náročnosti – viz příloha č. 4.

Výběr textů pro čtvrté ročníky

Poslechové texty určené pro výzkum ve čtvrtých ročnících jsem vybírala z tématických okruhů Volný čas a sport a Krizové situace. V případě poslechového textu k tématu Krizové situace se jedná opět o poslechový text nejnižší náročnosti, ale slovní zásoba je takového charakteru, že by studenti druhého ročníku plnili i ty nejjednodušší úlohy jen s velikými obtížemi. Proto jsem se rozhodla použít tento text v ročníku čtvrtém. Poslechový text z tématické části nazvané Volný čas a

sport je v cvičebnici označen jako text s komplikovanější výstavbou, jedná se tedy o text s vyšší náročností, než v předchozím případě.

Z tématického okruhu Krizové situace jsem zvolila text nazvaný „Что это такое?“. Vycházela jsem z toho, že studenti ruštiny mají již ve čtvrtém ročníku ve většině případů probraný druhý díl učebnice Raduga. K tomuto textu studenti použili slovní zásobu ze sedmé lekce Radugy II, například: болеть, горло, голова, пить, чай, лимон atp. K textu studenti obdrželi čtyři úlohy. Jedna z úloh má nejnižší náročnost, dvě úlohy jsou střední obtížnosti a jedna úloha je v cvičebnici označena jako velmi obtížná úloha – viz příloha č. 5.

Druhý poslechový text patří do tématické části nazvané Volný čas a sport a jmenuje se „А Саша дома?“. Jak jsem již zmínila výše, tento poslechový text se od ostatních liší svou komplikovanější výstavbou. Slovní zásobu k tomuto textu si však studenti osvojili již v některých lekcích Radugy I. Například ve čtvrté lekci je to pro tento text důležité sloveso звонить кому a v šesté lekci jsou to druhy sportů jako теннис nebo футбол. Z druhého dílu učebnice Raduga pak studenti použili slovní zásobu z první lekce, např. вернуться a ze třetí lekce – ждать, должен. V druhém dílu učebnice Raduga – konkrétně ve čtvrté lekci – si studenti také osvojili vyjadřování časových údajů, které se v tomto poslechovém textu objevují. K tomuto poslechovému textu dostali studenti čtyři úlohy různé obtížnosti – od nejjednodušší až po nejobtížnější – viz příloha č. 6.

3.2 Popis provedení průzkumné sondy

Ve všech třídách zařazených do výzkumné sondy se studenti nejprve seznámili se základní slovní zásobou k danému poslechovému textu a poté následovala práce s jednotlivými poslechovými cvičeními. Před každou úlohou bylo studentům důkladně vysvětleno, jak mají s příslušnou úlohou pracovat a na co se v poslechovém textu soustředit. Poté byl studentům přehrán poslechový text z příslušného CD. Následně měli studenti čas na to, aby se ještě zamysleli a dopsali, co nestihli, než se přistoupilo k objasnění další úlohy. K následující úloze jim byl text opět přehrán. Řazení úloh bylo vždy od té nejsnadnější k té nejobtížnější, čímž bylo docíleno toho, že studenti měli možnost vyslechnout poslechový text před nejobtížnější úlohou několikrát, což je v souladu

s metodickými instrukcemi k těmto úlohám uvedenými v cvičebnici Ruština poslechem.

Obchodní akademie Kollárova

Dne 18. října 2007 jsem provedla část průzkumné sondy na Obchodní akademii v Kollárova 5 v Praze 8. Nejprve jsem navštívila čtvrtý ročník, který měl ruský jazyk třetí vyučovací hodinu. Průzkumné sondy se zúčastnilo deset studentů, kteří pracovali s poslechovým textem „А Саша дома?“. Tento text během hodiny vyslechli celkem čtyřikrát a vypracovali čtyři úlohy různé náročnosti. Celou dobu byla ve třídě přítomna paní profesorka Eva Stuchlíková, která s touto třídou již čtvrtým rokem pracuje, žádným způsobem však do průběhu výzkumu nezasahovala. Ve čtvrtém ročníku řešili studenti nejprve cvičení nejnižší náročnosti typu vyberte z nabídky osob, kdo se účastní rozhovorů. Následně dostali dvě úlohy střední náročnosti. V první z nich hledali v textu tři konkrétní informace a v druhém určovali, zda je příslušné tvrzení pravdivé nebo nikoli. Na závěr, v okamžiku, kdy již studenti vyslechli poslechový text počtvrté, byla zařazena nejnáročnější úloha, ve které měli za úkol seřadit chronologicky události z textu.

Druhá část výzkumu se konala ve druhém ročníku, který měl ruský jazyk čtvrtou vyučovací hodinu. Pro tuto třídu to byla již druhá hodina ruského jazyka toho dne, neboť měli již jednu hodinu ruštiny první vyučovací hodinu. Ve třídě bylo přítomno devatenáct studentů a všichni z nich se zúčastnili řešení poslechových úloh. Výsledky jedné studentky musely být následně z výzkumné sondy vyřazeny, protože se zjistilo, že ruský jazyk je její mateřština, a to by vedlo ke zkreslení výsledků celé třídy. Do výsledků výzkumu bylo tak z této třídy zařazeno osmnáct studentů. Studenti řešili úlohy k poslechovému textu „Хочу поехать в Россию“, který měli možnost vyslechnout celkem pětikrát.

I během této hodiny byla po celou dobu ve třídě přítomna paní profesorka Eva Stuchlíková, která před začátkem vyučovací hodiny vyjádřila výraznou skepsi týkající se schopnosti studentů poradit si s tak náročnými poslechovými úlohami. Její obavy se ovšem nenaplnily a po důkladné předposlechové přípravě byli studenti schopni příslušné poslechové úlohy úspěšně řešit. Poslechová cvičení

byla zařazena následovně. Nejprve dostali studenti cvičení nejnižší náročnosti typu vyberte z nabídky správnou odpověď. Poté ve cvičení o stupeň vyšší náročnosti vybírali z nabídky správné údaje. Stejnou náročnost měla i úloha, ve které určovali správnost daného tvrzení a nakonec se ve cvičení s nejvyšší náročností snažili zareagovat na otázky replikami z textu.

Gymnázium Christiana Dopplera

Dne 19. října 2007 jsem provedla část průzkumné sondy na Gymnáziu Christiana Dopplera ve Zborovské ulici v Praze 5. Výzkum byl zařazen ve druhé vyučovací hodině daného dne a zúčastnilo se ho jedenáct studentů. Studenti vyslechli celkem pětkrát poslechový text „Что это такое?“ a k němu řešili čtyři úlohy různé náročnosti. V prvním cvičení odpovídali studenti na tři konkrétní otázky. Toto cvičení bylo označeno jako úloha nejnižší náročnosti. Potom následovalo cvičení o jeden stupeň náročnější, ve kterém studenti vybírali správnou odpověď z nabídky A-B-C-D. Stejnou náročnost mělo i následující cvičení, kdy studenti přiřazovali dané lidské charakteristiky k jednotlivým mluvčím. Na závěr průzkumné sondy se studenti pokusili vyřešit i úlohu nevyšší náročnosti, ve které doplňovali do textu chybějící slova. Během výzkumu nebyla v hodině přítomna paní profesorka Jitka Chomová, která s touto třídou od začátku letošního školního roku pracuje, neboť byla momentálně v pracovní neschopnosti.

Dne 24. října 2007 jsem testovala poslechové dovednosti studentů druhého ročníku tohoto gymnázia. Výzkum byl proveden pátou vyučovací hodinu a zúčastnilo se ho osm studentů, kteří pracovali s poslechovým textem „Билеты для иностранцев“. Poslechový text byl během vyučovací hodiny přehrán celkem čtyřikrát a studenti řešili čtyři cvičení různé náročnosti. Po úvodním osvojení základní slovní zásoby k poslechovému textu studenti řešili první – nejjednodušší – úlohu, ve které vybírali z nabídky osob ty, které se účastnily rozhovoru. Potom následovala dvě cvičení střední obtížnosti.

V prvním z nich studenti určovali správnost či nesprávnost tvrzení týkajících se poslechového textu a ve druhém cvičení doplňovali chybějící slova do vět. Na závěr, když už měli studenti možnost vyslechnout poslechový text několikrát a dostatečně se s ním seznámit, jsem zařadila nejnáročnější úlohu, ve které studenti srovnávali chronologicky události z poslechového textu. Po dobu trvání průzkumné

sondy ve třídě opět nebyla přítomna paní profesorka Jitka Chomová, která s touto třídou pracuje, neboť byla v pracovní neschopnosti.

Obchodní akademie Beroun

Průzkumnou sondu na Obchodní akademii Beroun jsem provedla 22. října 2007, a to v obou ročnících, které byly do výzkumu zařazeny – tedy ve druhém i čtvrtém. Čtvrtý ročník měl podle rozvrhu hodin ruský jazyk druhou vyučovací hodinu a ve třídě bylo přítomno deset studentů. V této třídě jsem použila poslechový text „Что это такое?“ z tématického okruhu nazvaného Kritické situace. Poslechový text studenti vyslechli celkem čtyřikrát a k tomuto textu plnili čtyři úlohy různého charakteru. Poslechová cvičení jsem v této třídě řadila ve stejném pořadí jako ve čtvrtém ročníku na Gymnáziu Christiana Dopplera, kde studenti pracovali se shodným poslechovým textem – tedy od nejjednodušší úlohy po tu nejnáročnější. Paní profesorka Dagmar Vildmanová, která s touto třídou již čtvrtým rokem pracuje, byla ve třídě přítomna po celou dobu výzkumu.

Následující vyučovací hodinu – tedy třetí – jsem navštívila druhý ročník této obchodní akademie. Na tuto hodinu se dostavilo šestnáct studentů a ti v rámci výzkumu pracovali s poslechovým textem „Билеты для иностранцев“. K tomuto textu studenti dostali čtyři úlohy, ale kvůli poměrně nízkým znalostem ruského jazyka u těchto studentů bylo nutné jim tento text ke čtyřem úlohám přehrát celkem pětkrát. Řazení úloh během výzkumné sondy v této třídě odpovídalo postupu práce ve druhém ročníku Gymnázia Christiana Dopplera, neboť i tam studenti pracovali se stejným poslechovým textem. Paní profesorka Dagmar Vildmanová byla přítomna po dobu výzkumné sondy i v této třídě, ale ve čtvrtém ani ve druhém ročníku do hodiny v průběhu výzkumu nijak nezasahovala.

Sportovní gymnázium Kladno

Dne 7. listopadu jsem provedla průzkumnou sondu na Sportovním gymnáziu v Kladně. Třetí vyučovací hodinu jsem měla možnost pracovat se studenty druhého ročníku. Ve třídě bylo přítomno deset studentů, kteří s velkou chutí a nasazením řešili úlohy k poslechovému textu „Хочу поехать в Россию“. Zvukový text si studenti poslechli celkem pětkrát a řazení úloh odpovídalo postupu práce ve druhém ročníku Obchodní akademie Kollárova. Celá průzkumná sonda

proběhla za přítomnosti paní profesorky Rezkové, která však do mé práce se studenty vůbec nezasahovala.

Studenti čtvrtého ročníku kladenského sportovního gymnázia měli ruský jazyk v rozvrhu zařazen až na šestou vyučovací hodinu, na kterou z dané třídy dorazilo osm studentů. Taková účast v hodině je pro tuto třídu ještě poměrně slušná, neboť plný počet žáků této skupiny je pouze deset jedinců. Tito studenti pracovali s poslechovým textem „А Саша дома?“, který vyslechli během výzkumné sondy celkem pětkrát. Zařazení úloh k danému textu bylo shodné jako v případě čtvrtého ročníku Obchodní akademie Kollárova. Paní profesorka Rezková byla přítomná i na této hodině, ale aktivně se jí neúčastnila.

Úroveň	Obchodní akademie Kollárova	Sportovní gymnázium
Úroveň 1	22,22 %	50,00 %
Úroveň 2	33,33 %	42,86 %
Úroveň 3	55,56 %	64,29 %
Úroveň 4	13,33 %	14,29 %

3.3 Výsledky průzkumné sondy

3.3.1 Vyhodnocení úspěšnosti řešení poslechoových úloh

Úspěšnost v řešení poslechoových úloh je vyhodnocena zvlášť u každého poslechového textu. Každý poslechový text byl použit na dvou různých školách, což nám umožní výsledky porovnat.

Poslechový text „Билеты для иностранцев“

Tento poslechový text byl použit v druhém ročníku, a to konkrétně na Gymnáziu Christiana Dopplera v Praze 5 a na Obchodní akademii Beroun. Jednalo se o text nejnižší náročnosti, ale úroveň obtížnosti úloh, které studenti k textu řešili, byla různá. Jednalo se o úlohy všech tří úrovní obtížnosti, které jsou v cvičebnici Ruština poslechem zahrnuty. V tomto textu činilo studentům problémy především vysoké tempo řeči některých mluvčích, což ovlivnilo výsledky některých cvičení. Studenti neřešili úlohy k poslechovému textu v pořadí, které je dáno v cvičebnici, ale od nejsnadnějšího k nejnáročnějšímu – konkrétně tedy v pořadí cvičení č. I., III., IV. a II. Zajímavé je, že úspěšnost studentů v některých cvičeních neodpovídala oficiální náročnosti dané úlohy a stalo se, že s oficiálně náročnější úlohou si studenti poradili lépe než s úlohou, která byla označena jako snadnější. Procentuální úspěšnost studentů daných dvou škol v jednotlivých poslechoových úlohách je vyjádřena v tabulce č. 5.

Tab. č. 5

<u>„Билеты для иностранцев“</u>		
C. cvičení	Gymnázium Christiana Dopplera	Obchodní akademie Beroun
I.	95,83 %	82,29 %
II.	42,5 %	38,75 %
III.	50,0 %	51,7 %
IV.	28,57 %	13,39 %

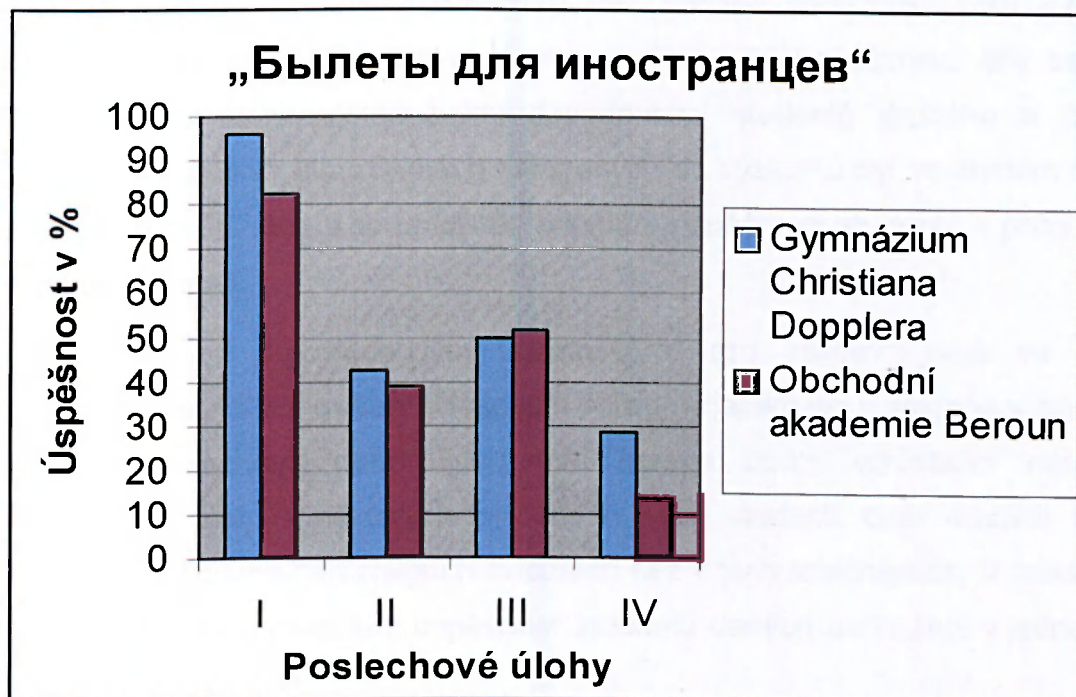
Z tabulky č. 5 je zřejmé, že se cvičením č. I neměli studenti ani jedné školy problémy. Toto cvičení typu vyberte z nabídky osoby účastníci se rozhovoru, bylo v cvičebnici Ruština poslechem označeno jako jednoduchá úloha, u které je pravděpodobné vyřešení hned při prvním poslechu. To se potvrdilo i v praxi a studenti dosáhli 95,83 % respektive 82,29 % úspěšnosti. Během průzkumné sondy pak nenásledovalo cvičení č. II označené jako úloha nejvyšší náročnosti, ale cvičení č. III a IV náročnosti střední. V úloze č. III studenti určovali, zda je tvrzení vzhledem k obsahu poslechového textu správné či nesprávné. V případě nesprávnosti tvrzení měli studenti za úkol doplnit tvrzení správné. V tomto cvičení si studenti úspěšně poradili s určováním správnosti či nesprávnosti daného tvrzení, ale skoro nikdo z nich nebyl schopen doplnit opravu nesprávného tvrzení. Následkem toho byla úspěšnost u této úlohy 50,0 % respektive 51,7 %.

Ve cvičení č. IV měli studenti za úkol doplnit chybějící slova do předtištěných vět. Tato úloha má označení střední náročnosti, ale studentům její plnění činilo velké obtíže. Úspěšnost v této úloze klesla na 28,57 % a 13,39 %, ačkoliv všechny výrazy, které měli studenti do cvičení doplnit, s nimi byly během hodiny probrány a s mnohými se setkali i v učebnici Raduga. Důvodem takto nízké úspěšnosti bylo to, že si studenti nebyli schopni poradit s vysokým tempem řeči některých mluvčích a také fakt, že se s takovým typem cvičení setkali poprvé.

Na závěr bylo zařazeno cvičení č. II, které je v cvičebnici označeno jako velmi obtížná úloha, pro jejíž řešení budou třeba pravděpodobně více než dva poslechy. V okamžiku, kdy jsme přistoupili k tomuto cvičení, již studenti vyslechli poslechový text třikrát, a tak nebylo nutné jim ho pouštět znovu více než dvakrát. V tomto nejobtížnějším cvičení, u kterého se neočekávalo, že by si s ním studenti úspěšně poradili, nakonec dosáhli poměrně překvapivého výsledku, a to 42,5 % a 38,75 %.

Úspěšnost studentů obou škol v řešení úloh k poslechovému textu „Билеты для иностранцев“ je znázorněna v grafu č. 1.

Graf č. 1

Ve všech úlohách k tomuto poslechovému textu s výjimkou úlohy č. III byli studenti z Gymnázia Christiana Dopplera v Praze 5 úspěšnější než studenti z Obchodní akademie Beroun. Nejmenší rozdíl v úspěšnosti řešení úloh byl mezi těmito dvěma školami v případě cvičení č. III, kdy činil 1,7 % ve prospěch studentů z Berouna. Naopak největší rozdíl v úspěšnosti se vyskytl ve cvičení č. IV, ve kterém vzrostl na 15,18 %, a to ve prospěch studentů z pražského gymnázia. Ze čtyř úloh k tomuto poslechovému textu se u dvou z nich podařilo studentům obou středních škol překonat hranici padesáti procent a potvrdili tak možnost využití vybraných úloh k tomuto poslechovému materiálu.

Poslechový text „Что это такое?“

Poslechový text „Что это такое?“ z tématické části Kritické situace byl druhým textem, se kterým se pracovalo na pražském Gymnáziu Christiana Dopplera a berounské obchodní akademii. Tentokrát se však jednalo o poslechový text určený pro čtvrté ročníky. Tento poslechový text byl v cvičebnici Ruština poslechem označen jako text s jednoduchou výstavbou, a tak se od studentů očekávalo, že ze čtyř úloh, které k tomuto textu dostali, dosáhnou alespoň ve třech

z nich nadpoloviční úspěšnosti a ve čtvrté, nejnáročnější úloze se k hranici padesáti procent přiblíží. Poslechový text shodné náročnosti jako v případě druhého ročníku byl zařazen ve čtvrtém ročníku z toho důvodu, aby se jasně ukázal rozdíl mezi poslechovými dovednostmi studentů druhého a čtvrtého ročníku. Na dalších dvou školách zařazených do výzkumu byl ve čtvrtém ročníku použit náročnější text a to umožnilo srovnání úspěšnosti studentů v práci s texty různé náročnosti.

Při práci s poslechovým textem „Что это такое?“ jsem ve třídách zařazovala jednotlivá cvičení v takovém pořadí, v jakém jsou uvedena v cvičebnici Ruština poslechem, neboť jsou tam řazena podle vzrůstající náročnosti jednotlivých úloh. V některých případech však studenti opět dosáhli lepšího výsledku v oficiálně náročnějších cvičeních než v těch snadnějších. V tabulce č. 6 je znázorněna procentuální úspěšnost studentů daných dvou škol v jednotlivých poslechových úlohách.

Tab. č. 6

<u>„Что это такое?“</u>		
C. cvičení	Gymnázium Christiana Dopplera	Obchodní akademie Beroun
I.	54,55 %	56,66 %
II.	60,61 %	73,33 %
III.	98,18 %	88,0 %
IV.	50,65 %	37,14 %

Jako první byla v rámci výzkumné sondy zařazena úloha č. I s označením nejnižší náročnosti, ve které studenti odpovídali krátkými větami na tři konkrétní otázky k danému poslechovému textu. Procentuální úspěšnost v tomto cvičení činila 54,55 % respektive 56,66 %. Ačkoliv se studenti obou škol dostali v úspěšnosti před očekávaných padesát procent, je výsledná úspěšnost vzhledem k deklarované náročnosti nízká. Tento výsledek je dán tím, že se ne vždy

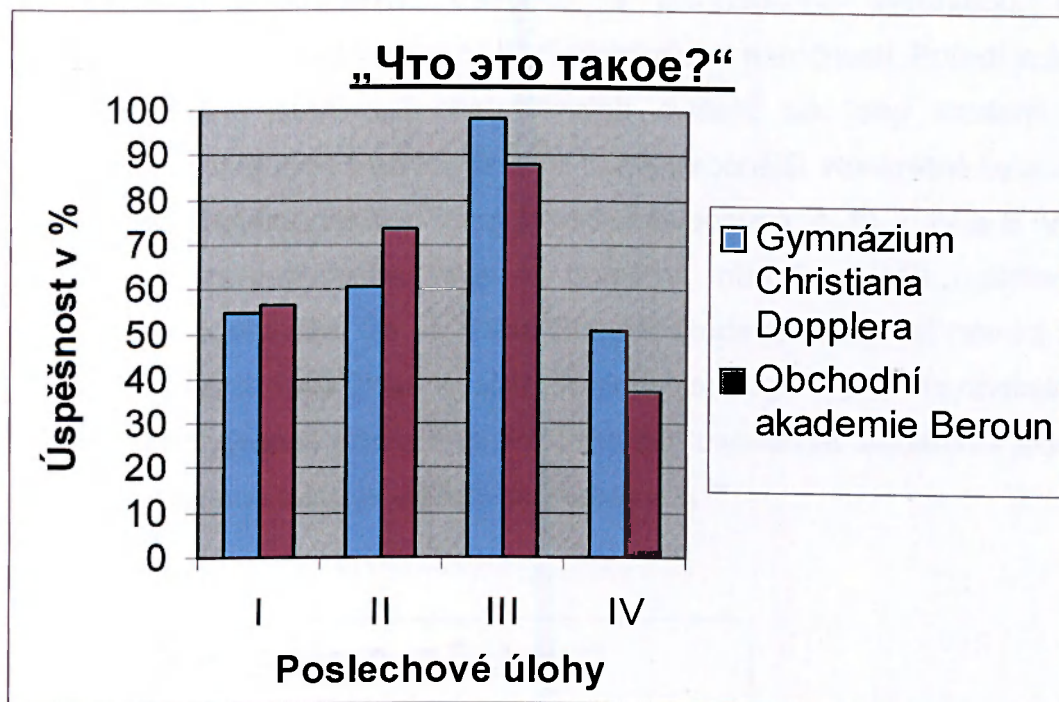
studentům podařilo svou odpověď formulovat tak, aby bylo zřejmé, že poslechovému textu správně porozuměli, a tak jejich odpověď nemohla být uznána. V úloze č. II měli studenti za úkol vybrat správnou odpověď z nabídky A-B-C-D. Toto cvičení bylo v cvičebnici označeno jako úloha střední náročnosti a podle očekávání v ní studenti dosáhli vysoké míry úspěšnosti – konkrétně 60,61 % a 73,33 %.

Také v následující úloze č. III studenti uspěli velmi dobře. Jednalo se opět o cvičení střední náročnosti a studenti přiřazovali charakteristiky k jednotlivých mluvčím z poslechového textu. V tomto cvičení činila úspěšnost 98,18 % respektive 88 %, když studenti pražského gymnázia dosáhli téměř maximálního možného výsledku. Toto cvičení činilo studentům obou škol nejmenší potíže ze všech úloh k danému poslechovému textu. To bylo dáno faktem, že úkol – přiřadte charakteristiky k osobám z textu – se v tomto případě týkal pouze dvou osob, a tak nebylo příliš náročné rozhodnout se správně buď pro jednu nebo pro druhou osobu. Ačkoliv byla tato úloha označena jako cvičení střední náročnosti, jsem přesvědčena, že i studenti druhého ročníku by si s touto úlohou bez problému poradili.

Poslední cvičení – úloha č. IV byla v cvičebnici označena jako cvičení nevyšší náročnosti, ale vzhledem k nízké obtížnosti poslechového textu samotného, se očekávalo, že i v tomto cvičení by se studenti mohli požadované padesátiprocentní hranici alespoň přiblížit. V této úloze studenti doplňovali chybějící slova do předtištěných vět a dosáhli úspěšnosti 50,65 % a 37,14 %. Výsledek je opět ovlivněn faktem, že někteří studenti měli problém napsat své odpovědi tak, aby mohly být pokládány za jednoznačné a uznány. Ovšem i přes zmíněné obtíže některých studentů byla výsledná úspěšnost i v tomto cvičení uspokojivá.

Úspěšnost studentů obou škol v řešení úloh k poslechovému textu „Что это такое?“ je znázorněna v grafu č. 2.

Graf č. 2

Celkově lze říci, že studenti splnili očekávání, když k takto jednoduchému poslechovému textu byli schopni pracovat s poslechovými cvičeními prakticky všech náročností. Výrazně se zde však projevil problém, který se netýká poslechových dovedností, ale přesto ovlivňuje úspěšnost studentů v poslechových úlohách, a to je problém s psaním. Jasně se projevilo, že pokud studenti nemusí v rámci svých odpovědí psát a stačí, když správnou odpověď zakroužkují, nebo jinak označí, dosahují podstatně vyšší úspěšnosti, než v případě, že jsou nuceni své odpovědi slovy napsat. V prvních dvou úlohách byli úspěšnější studenti z Obchodní akademie Beroun, zatímco v druhých dvou cvičeních dosáhli lepšího výsledku studenti z pražského Gymnázia Christiana Dopplera. Nejmenší rozdíl ve výsledcích obou škol byl zaznamenán v úloze č. I, kdy činil pouze 1,11 % ve prospěch Obchodní akademie Beroun. Naopak největší rozdíl se objevil v cvičení č. IV, ve kterém dosáhl 13,51 %, tentokrát ve prospěch pražského gymnázia.

Poslechový text „Хочу поехать в Россию“

S poslechovým textem „Хочу поехать в Россию“ se pracovalo ve druhém ročníku Obchodní akademie Kollárova a Sportovního gymnázia Kladno. Text byl

vybrán z tématické části cestování a v cvičebnici Ruština poslechem byl označen jako text s běžnou slovní zásobou a jednoduchou výstavbou. K tomuto poslechovému textu řešili studenti čtyři úlohy různé náročnosti. Pořadí jednotlivých úloh bylo dáno obtížnosti poslechových cvičení tak, aby studenti začínali s nejjednodušší úlohou a na závěr řešili tu nejnáročnější. Konkrétně byla v případě tohoto poslechového textu cvičení řazena následovně: č. III, I, IV a II. Vzhledem k náročnosti poslechového textu a poměrně nízké znalosti ruského jazyka studentů se očekávalo, že ve dvou úlohách studenti překonají hranici padesáti procent a v jedné další úloze se této hranici alespoň přiblíží. Tato očekávání však byla nakonec výrazně překonána. Procentuální úspěšnost studentů v jednotlivých úlohách k danému textu je vyjádřena v tabulce č. 7.

Tab. č. 7

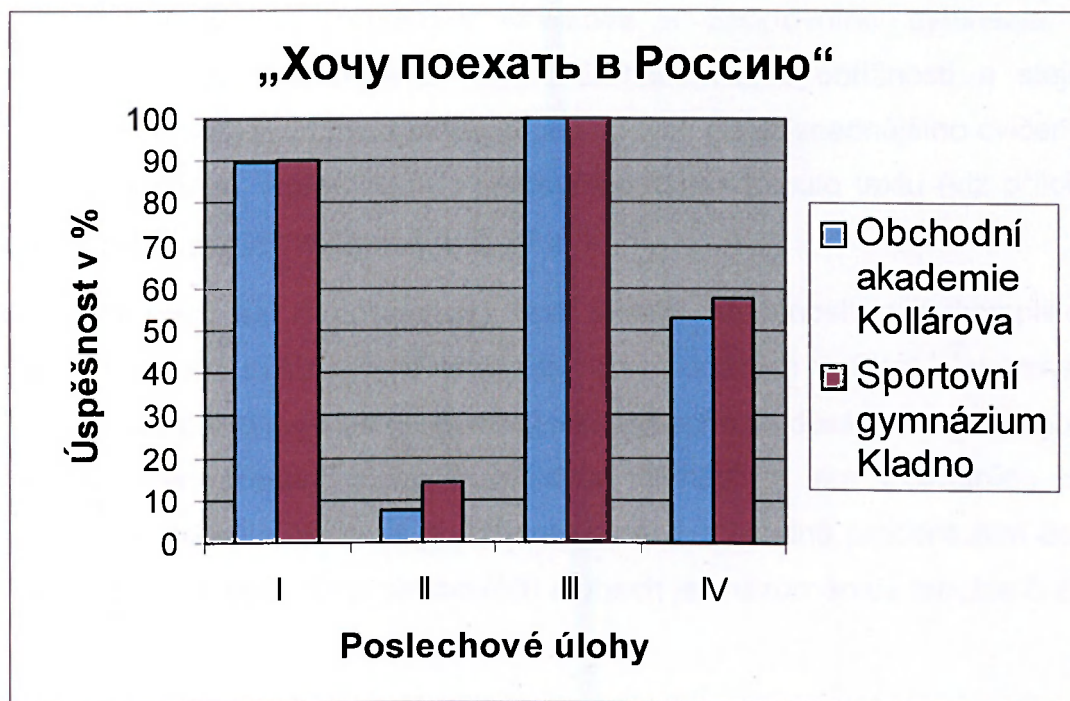
<u>„Хочу поехать в Россию“</u>		
C. cvičení	Obchodní akademie Kollárova	Sportovní gymnázium Kladno
I.	89,68 %	90,00 %
II.	7,77 %	14,00 %
III.	100 %	100 %
IV.	52,77 %	57,5 %

V úloze č. I studenti vybírali za nabídky sedmi položek, co je a co není třeba předložit k žádosti o vízum do Ruska. Toto cvičení bylo označeno jako úloha střední náročnosti, a tak je úspěšnost 89,68 % respektive 90 % v tomto cvičení výborná. Úloha s č. II byla nejnáročnější z celého souboru cvičení k tomuto zvukovému textu. Studenti měli doplnit k daným replikám reakce mluvčích z textu. Náročnost této úlohy byla dána rychlostí mluveného projevu na nahrávce i faktem, že mnozí studenti mají ještě potíže se psaním azbukou. Z těchto důvodů nízká úspěšnost 7,77% a 14 % nepřekvapí.

Cvičení č. III bylo z celého zadání nejjednodušší. V zásadě měli studenti pouze vybrat z nabídky třech telefonních čísel to, které slečna na nahrávce vytáčí. Tomto cvičení dosáhli studenti obou škol 100 %. Poslechová úloha č. IV byla označena jako cvičení střední náročnosti a studenti v ní určovali, zda je tvrzení týkající se zvukového textu pravdivé nebo nepravdivé. V případě, že tvrzení nebylo správné, měli studenti za úkol doplnit správnou variantu, kterou zachytili v textu. Úspěšnost 52,77 % respektive 57,5 % je dána faktem, že studenti vcelku obstojně uspěli v určování správnosti či nesprávnosti daného tvrzení, ale jen málo z nich bylo schopno doplnit slovy správnou odpověď v případě nepravdivého tvrzení.

Úspěšnost v řešení poslechových úloh studentů obou škol k textu „Хочу поехать в Россию“ je znázorněna v grafu č. 3.

Graf č. 3

Z výsledků je zřejmé, že studenti obou škol splnili očekávání v tom, že minimálně ve dvou úlohách dosáhnou výsledku lepšího než padesát procent. V úlohách č. I a III studenti hradě překročili požadovanou hranici, když v jednom

cvičení dosáhli maximální možné úspěšnosti a v dalším se této hranici velmi přiblížili. Studentům obou škol se dokonce podařilo překonat hranici padesáti procent ještě v třetím cvičení (úloha č. IV), takže celkově zvládli soubor úloh k tomuto poslechovému textu nad očekávání dobře. Ve všech úlohách s výjimkou té, ve které dosáhli studenti obou škol sta procent, byli mírně úspěšnější studenti ze Sportovního gymnázia Kladno, ačkoliv studenti pražské obchodní akademie za nimi příliš nezaostali. Největší rozdíl mezi výsledky jednotlivých škol byl zaznamenán ve úloze č. II, kde činil 6,33 %. Takto malý rozdíl v úspěšnosti řešení obou škol ukazuje, že uspokojivé zvládnutí poslechových úloh k tomuto zvukovému textu nebylo náhodné.

Poslechový text „А Саша дома?“

S poslechovým textem „А Саша дома?“, který byl vybrán z tématické části volný čas a sport v cvičebnici Ruština poslechem, pracovali studenti čtvrtých ročníků z Obchodní akademie Kollárova a Sportovního gymnázia Kladno. Poslechový text byl doplněn čtyřmi úlohami různé obtížnosti a stejně jako v ostatních případech i zde studenti postupovali od nejsnadnějšího cvičení k tomu nejnáročnějšímu. Pořadí úloh z pracovního listu k tomuto textu (viz příloha č. 6) tak bylo následující: cvičení č. I, II, IV a III.

Jednalo se o poslechový text střední náročnosti s již komplikovanější výstavbou, než tomu bylo u ostatních textů použitých v rámci výzkumné sondy. Předpoklad byl takový, že by studenti měli být schopni dosáhnout úspěšnosti vyšší než padesát procent alespoň ve dvou úlohách a ani v ostatních by jejich úspěšnost neměla klesnout pod třicet procent. Výsledná procentuální úspěšnost studentů v jednotlivých poslechových úlohách je znázorněna v tabulce č. 8.

Tab. č. 8

<u>„А Саша дома?“</u>		
C. cvičení	Obchodní akademie Kollárova	Sportovní gymnázium Kladno
I.	85,0 %	79,17 %
II.	83,33 %	72,22 %
III.	61,67 %	41,67 %
IV.	45,83 %	38,89 %

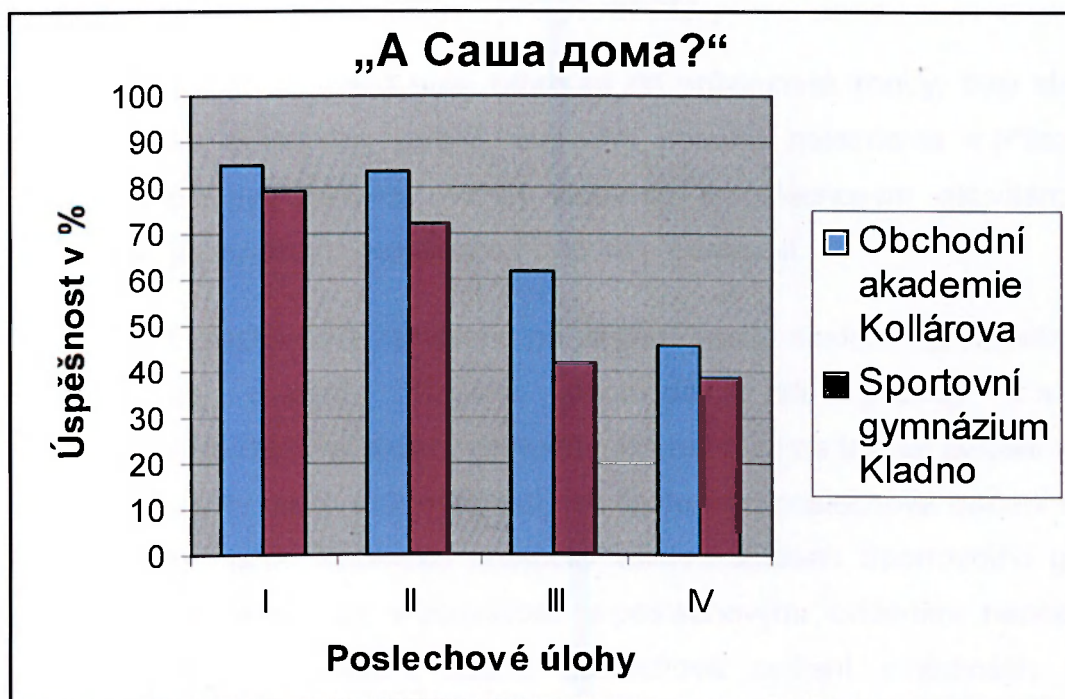
V úloze č. I měli studenti za úkol vybrat z nabídky osob ty, které se aktivně účastnily rozhovorů na nahrávce. Jednalo se o cvičení nejnižší obtížnosti a studenti v něm dosáhli úspěšnosti 85,0 % respektive 79,17 %. Řešení úlohy č. II již vyžadovalo napsání konkrétní odpovědi na otázku, což se ukázalo být problémem. Především studenti Sportovního gymnázia v Kladně měli velké problémy napsat slova jako „теннис“ nebo „футбол“, ačkoliv je znají již od prvního ročníku. Výsledná úspěšnost tak byla 83,33 % a 72,22 %, což jistě není špatný výsledek. Nicméně ten mohl být i mnohem lepší, pokud by studenti doplnili své odpovědi, které, jak se později ukázalo, tušili správně, ale nevěděli, jak je napsat.

Nejnáročnější ze všech úloh k tomuto poslechovému textu byla úloha č. III. Jednalo se o cvičení nejvyšší náročnosti a studenti v něm chronologicky srovnávali události z textu. V této úloze činila úspěšnost 61,67 % respektive 41,67 %. Především v případě studentů pražské obchodní akademie se jedná o velice kvalitní výkon, kdy se studentům i v takto náročné úloze podařilo překonat dokonce šedesátiprocentní hranici. Úloha č. IV byla v cvičebnici Ruština poslechem sice označena jako úloha střední náročnosti, ale studenti měli s jejím řešením větší problémy než s úlohou č. III označenou jako náročnější. V tomto cvičení studenti určovali, zda je tvrzení týkající se poslechového textu správné či nesprávné a jejich úkolem bylo také opravit nesprávná tvrzení. Zde se studentům poměrně dobře dařilo určit správnost či nesprávnost daného tvrzení, ale slovní

doplnění správné odpovědi jim již činilo velké obtíže s tím, že mnozí se o to raději ani nepokoušeli. Úspěšnost v tomto cvičení tak byla 45,83 % a 38,89 % - byla tedy nižší než ve cvičení č. III.

Porovnání úspěšnost v jednotlivých úlohách k danému textu u studentů obou škol nalezneme v grafu č. 4.

Graf č. 4

Z výsledků vyjádřených v grafu č. 4 je zřejmé, že ve všech čtyřech poslechových úlohách k poslechovému textu „А Саша дома?“ byli studenti Obchodní akademie Kollárova úspěšnější než jejich vrstevníci ze Sportovního gymnázia v Kladně. Jedná se o opačný výsledek než v případě úspěšnosti v řešení poslechových úloh u studentů druhých ročníků těchto škol. Projevil se zde rozdíl v četnosti zařazování poslechových úloh do výuky na obou školách – viz vyhodnocení dotazníků pro učitele ruského jazyka. Je zřejmé, že v druhých ročnících se tento fakt v dovednostech studentů ještě nestihl naplno projevit, zatímco ve čtvrtých ročnících je již rozdíl v poslechových dovednostech poměrně markantní.

Největší rozdíl ve výsledcích obou škol u studentů čtvrtých ročníků dosáhl 20,0 %, a to v úloze č. III, ale ani v dalších cvičeních neklesl rozdíl pod 5,83 %

(cvičení č. 1). Ve výsledku studenti splnili očekávání, když alespoň ve dvou úlohách dosáhli výsledku vyššího než padesát procent a ani v ostatních cvičeních jejich úspěšnost neklesla pod třicet procent. Konkrétně v případě těchto dvou tříd se však naplno projevil rozdíl v poslechových dovednostech studentů, který přesně odpovídá rozdílu v práci pedagogů s poslechovými aktivitami.

3.3.2 Vyhodnocení dotazníků pro studenty

V každé třídě, která byla zahrnuta do průzkumné sondy, byly studentům rozdány také dotazníky, jejichž konkrétní podobu nalezneme v příloze č. 2. V dotaznících byl zjišťován vztah studentů k poslechovým aktivitám včetně důležitosti, jakou pro ně poslechová cvičení představují.

První otázka byla zaměřena na zjištění pocitů studentů před nebo během poslechových cvičení. Studenti odpovídali, zda pocítují v souvislosti s poslechovými úlohami strach, nervozitu, nic nebo se na taková cvičení těší. Tyto pocity jsou velmi často ovlivněny tím, jak často jsou poslechová cvičení do hodin ruštiny zařazována. Například prakticky všichni studenti Sportovního gymnázia v Kladně odpovídali, že v souvislosti s poslechovými cvičeními nepocítují nic zkrátka proto, že vlastně žádná poslechová cvičení v hodinách nedělají. Procentuální zastoupení odpovědí studentů ukazuje tabulka č. 9.

Tab. č. 9

<u>Vztah studentů k poslechovým cvičením v Ri</u>		
Varianta	Počet st.	% studentů
Pocítuji strach	1	1,0 %
Jsem nervózní, ale strach nemám	17	18,5 %
Nepocítuji nic	61	66,5 %
Těším se	13	14,0 %

První otázka této malé dotazníkové sondy nám přinesla velmi pozitivní zprávu v tom, že pouze jedno procento studentů pociťuje v souvislosti s poslechovými aktivitami strach. Největší zastoupení - 66,5 % - měla mezi studenty varianta, že nepociťují nic – tedy ani strach, ani radost. Takoví studenti mají k poslechovým aktivitám v podstatě neutrální vztah. 18,5 % studentů je během takových aktivit nervózní, ale strach nemají. Tito studenti jsou si vědomi náročnosti poslechových cvičení a vědí, že úspěšné splnění poslechových úloh si žádá jejich maximální soustředění. Zajímavý je i fakt, že 14 % studentů uvedlo, že se na poslechová cvičení těší.

V druhé otázce studenti vybírali z možností, zda se podle jejich názoru věnuje poslechovým cvičením v hodinách ruštiny příliš času, dostatek času či málo času. Procentuální vyjádření četnosti odpovědí je znázorněno v tabulce č. 10.

Tab. č. 10

Čas věnovaný v hodinách ruštiny poslechovým aktivitám		
Varianta	Počet st.	% studentů
Příliš času	1	1,0 %
Dostatek času	40	43,5 %
Málo času	51	55,5 %

Z grafu je na první pohled patrné, že pouze 1 % studentů si myslí, že poslechová cvičení jsou v hodinách ruského jazyka zařazována příliš často. Poměrně vyrovnaná je bilance mezi studenty, kteří se domnívají, že je poslechovým cvičením věnován dostatek času a těmi, podle jejichž názoru se poslechovým aktivitám věnuje málo času. Procentuálně je výsledek těchto skupin 43,5 % ku 55,5 % ve prospěch studentů, kteří si myslí, že poslechových aktivit je v hodinách ruštiny málo.

Třetí otázka byla zaměřena na to, za jak významná považují studenti poslechová cvičení. Škála důležitosti, ze které studenti vybírali, byla čtyřstupňová a výsledek je vyjádřen v tabulce č. 11.

Tab č. 11

<u>Význam poslechových cvičení v hodinách Ri</u>		
Varianta	Počet st.	% studentů
Jsou velmi důležitá	37	40,0 %
Jsou důležitá, ale neměla by se přeceňovat	44	48,0 %
Nejsou příliš důležitá, ale čas od času neuškodí	9	10,0%
Nejsou vůbec důležitá, je to ztráta času	2	2,0 %

Značné procento studentů – konkrétně 40 % – se domnívá, že poslechová cvičení jsou velmi důležitá. Ovšem nejvíce studentů odpovědělo, že poslechová cvičení považují sice za důležitá, ale jejich důležitost by se neměla přeceňovat. Takových studentů se našlo 48 % a většinou v následné diskusi vyjadřovali názor, že je nutné poslechové aktivity do výuky v určité míře zařazovat, ale stačí tak činit přibližně jedenkrát týdně. Citelně menší počet příznivců měla varianta, ve které se studenti přikláněli k názoru, že poslechová cvičení nejsou příliš důležitá, ale jejich občasné zařazení není na škodu. Tento názor zastávalo 10 % studentů. Vůbec nejméně studentů si zvolilo za odpověď variantu, že poslechová cvičení nejsou vůbec důležitá a jejich zařazování do výuky je ztráta času. Procento takových odpovědí činilo 2 %.

Celkově lze říci, že studenti jsou si velmi dobře vědomi důležitosti zařazení poslechových cvičení do výuky ruského jazyka. K těmto cvičením má většina studentů kladný nebo neutrální vztah a značné procento studentů by uvítalo nárůst počtu poslechových cvičení v hodinách ruštiny. Z krátké diskuse, která byla ve třídách realizována po dokončení průzkumné sondy, je zřejmé, že by studenti uvítali větší různorodost poslechových cvičení s důrazem na reálnost situací použitých v poslechových textech. Na poslechové texty použité v rámci výzkumu reagovali studenti vesměs kladně a rádi by taková cvičení používali v hodinách se svými pedagogy.

3.3.3 Vyhodnocení dotazníků pro učitele

V rámci průzkumné sondy provedené na středních školách byla zaměřena pozornost i na tendence v používání poslechových aktivit v hodinách ruského jazyka. Proto byl sestaven krátký dotazník určený středoškolským učitelům ruštiny – viz příloha č. 1. V tomto dotazníku bylo zjišťováno, zda učitelé zařazují do hodin ruštiny poslechová cvičení, z jakých zdrojů je čerpají a zdali znají cvičebnici Ruština poslechem, ze které byly čerpány poslechové texty s cvičeními v rámci průzkumné sondy.

Analýzou výsledků dotazníků bylo zjištěno, že četnost zařazování poslechových cvičení není nijak vysoká. V nejvyšší míře byla zjištěna na Gymnáziu Christiana Dopplera v Praze 5, kde se věnují poslechu zhruba jedenkrát týdně. Na ostatních školách byla však situace podstatně horší. Na obou obchodních akademiích – pražské i berounské jsou poslechové aktivity používány zhruba 1 – 2x měsíčně a na kladenském sportovním gymnáziu dokonce téměř vůbec!

Tento rozdíl se výrazně projevil i v úspěšnosti řešení poslechových úloh v rámci průzkumné sondy. Pro názornost lze porovnat například druhé ročníky pražského gymnázia a berounské obchodní akademie. Studenti obou zmíněných škol pracovali se shodnými texty, a tak jsou výsledky porovnatelné. Ve třech cvičeních ze čtyř studenti z pražského gymnázia dosáhli výrazně lepšího výsledku než jejich vrstevníci z Obchodní akademie v Berouně. V těchto poslechových úlohách činil rozdíl 13,54 %, 3,75 % a 15,18 %. Pouze v jednom cvičení uspěli lépe studenti z Berouna, ale rozdíl mezi oběma školami byl zanedbatelných 1,7 %.

Snad ještě výraznější rozdíl najdeme mezi poslechovými dovednostmi studentů čtvrtých ročníků pražské obchodní akademie a kladenského gymnázia. Ve všech čtyřech úlohách byli výrazně úspěšnější pražští studenti, ačkoliv v současnosti probírají téměř shodnou část druhého dílu Radugy. Rozdíly v úspěšnosti činily: 5,83 %, 11,11 %, 20 % a 6,94 % – průměrně tedy necelých 11 %.

Na všech školách zahrnutých do průzkumné sondy se pracuje s učebním souborem Raduga a všichni učitelé mají k dispozici kazety s nahrávkami k Raduze

i potřebnou techniku. Je tedy zážející, že mnozí ve svých hodinách nepoužívají ani to, co jim doslova leží v kabinetě na stole. Na druhou stranu je pozitivní, že se na některých školách pracuje i s poslechovými aktivitami z jiných zdrojů. Na Obchodní akademii Kollárova v Praze 8 se sice poslechové aktivity do výuky zařazují pouze dvakrát měsíčně, ale studenti mají možnost pracovat kromě cvičení z Radugy i například s nahrávkami povídek. Na pražském Gymnáziu Christiana Dopplera jsou ve výuce zase využívány nahrávky z rádia, a tak je obohacována nabídka poslechových aktivit zahrnutých v učebním souboru Raduga.

Z odpovědí vyučujících vyplynulo, že nikdo z nich nemá tušení o existenci cvičebnice Ruština poslechem. Většina vyučujících si je vědoma určité nedostatečnosti v zařazování poslechových aktivit do výuky a mnozí přiznávají, že jim schází nějaký zdroj, ze kterého by mohli čerpat další poslechové aktivity nad rámec cvičení zařazených v Raduze. Mnozí pedagogové projevili o cvičebnici zájem a někteří z nich plánují zakoupení exempláře pro potřeby školy.

4. Závěry

Cílem této diplomové práce bylo především zjistit možnosti využití cvičebnice Ruština poslechem v hodinách ruského jazyka, ve kterých se pracuje s učebním souborem Raduga. Zjišťována tedy byla kompatibilita těchto dvou učebních materiálů. Průzkumná sonda měla charakter odzkoušení vybraných částí cvičebnice Ruština poslechem na pražských i mimopražských středních školách, a to gymnáziích i obchodních akademiích. Do výzkumu byli zařazeni studenti druhých a čtvrtých ročníků daných škol a celkově se jej zúčastnilo 92 studentů.

Kritériem pro to, aby poslechové úlohy byly považovány za použitelné pro kombinaci s učebním souborem Raduga, bylo dosažení průměrné úspěšnosti třídy v daném typu úlohy nad padesát procent. Pokud průměrný výsledek třídy přesáhl těchto padesát procent, lze předpokládat možné zařazení úloh tohoto charakteru a obtížnosti úspěšně do výuky jako doplněk učebnice Raduga.

Výzkum prokázal, že v druhých ročnících lze úspěšně zařazovat do výuky poslechové texty nejnižší náročnosti, které jsou v cvičebnici Ruština poslechem označeny jako texty s běžnou slovní zásobou a jednoduchou výstavbou krátkého textu. K těmto textům jsou studenti schopni řešit úlohy první a druhé obtížnosti – tedy úlohy jednoduché a středně obtížné – za předpokladu, že daná úloha nevyžaduje konkrétní odpovědi psané studenty. V takových úlohách se projevuje problém s dovedností psaní, která není rozvinuta na dostatečné úrovni, a studenti pak nejsou schopni napsat správnou odpověď. V ostatních úlohách první a druhé náročnosti uspěli studenti velmi dobře a potvrdili tak možnost jejich využití v hodinách ruštiny. Jednalo se většinou o úlohy orientované na výběr správné odpovědi z nabízených variant, identifikaci účastníků daného dialogu nebo na určování toho, zda je tvrzení týkající se textu pravdivé. Průměrná úspěšnost studentů druhých ročníků v těchto úlohách činila přibližně 77 % a výrazně tak překročila požadovanou hranici padesáti procent.

Se studenty čtvrtých ročníků byly odzkoušeny dvě různé náročnosti textů. Podle předpokladu měli být studenti čtvrtých ročníků schopni úspěšně pracovat s úlohami všech typů a náročnosti k nejjednodušším textům a se středně obtížnými úlohami k textům komplikovanějším. S poslechovými úlohami všech tří obtížností (od jednoduchých až po velmi obtížné úlohy) k snadným textům

označeným v cvičebnici Ruština poslechem jako texty s běžnou slovní zásobou a jednoduchou výstavbou krátkého textu si studenti poradili velmi dobře. Ve všech typech úloh dosáhli studenti výsledku přes padesát procent, kromě jedné testované skupiny, která tohoto výsledku nedosáhla v úloze označené jako velmi obtížná, kde studenti selhali opět kvůli psaní. Ale i s tímto jedním nezdarem činila průměrná úspěšnost studentů čtvrtých ročníků v úlohách k danému textu 65% a byla tak prokázána použitelnost těchto úloh v hodinách ruského jazyka čtvrtých ročníků.

Druhý testovaný text ve čtvrtém ročníku nesl označení textu s komplikovanější výstavbou a čekalo se, že studenti zvládnou kromě nejsnadnějších úloh i cvičení střední náročnosti. Výsledek byl opět ovlivněn mírou dovednosti studentů v psaní. Zatímco ve dvou cvičeních první a druhé náročnosti studenti splnili předpoklady na výbornou, v další úloze druhé náročnosti neuspěli. Důvodem byl fakt, že úspěšné řešení této úlohy si žádalo využití dovednosti psaní. Ve výsledku tak paradoxně studenti dopadli lépe v úloze nejvyšší náročnosti, než v jedné ze dvou úloh náročnosti střední, kde se jim nepodařilo překonat požadovanou padesátiprocentní hranici. Navzdory tomuto dílčímu neúspěchu dosáhla úspěšnost studentů čtvrtého ročníku v řešení úloh nízké a střední náročnosti ke komplikovanějšímu textu uspokojivých 67 %.

Hypotézu, že práci s učebním souborem Raduga lze doplňovat poslechovými aktivitami z cvičebnice Ruština poslechem, provedená průzkumná sonda potvrdila. Od druhého do čtvrtého ročníku je možné úspěšně pracovat s poslechovými úlohami k různým zvukovým textům, které jsou součástí cvičebnice Ruština poslechem.

Jako klíč k výběru vhodných textů poslouží téma daného textu a v něm obsažená slovní zásoba. Podle konkrétního zaměření lekce, kterou daná třída právě probírá v učebnici Raduga, lze zvolit příslušnou tématickou část v cvičebnici Ruština poslechem a z ní pak vybrat konkrétní poslechový text vhodné náročnosti. K danému textu bude mít pedagog na výběr z úloh různých stupňů obtížnosti a zvolí takové, které odpovídají jazykovým dovednostem studentů konkrétního ročníku. Pro druhé ročníky to budou úlohy první a druhé náročnosti k nejsnadnějším textům, zatímco pro studenty čtvrtých ročníků lze čerpat

z nabídky úloh všech stupňů obtížnosti u nejjednodušších textů a úloh nízké a střední náročnosti u textů s komplikovanější výstavbou.

Z jednotlivých tématických celků lze pro druhé ročníky doporučit poslechové texty například z kapitol Cestování a Kultura, pro čtvrté ročníky je možné dále zařazovat kapitoly Volný čas a sport, Krizové situace, Nákupy a služby a další.

Z dotazníků pro učitele i studenty vyplynulo, že poslechové úlohy jsou obecně v hodinách ruského jazyka zařazovány poměrně zřídka. Pouze na jedné škole ze čtyř se s poslechovým materiálem pracuje alespoň jedenkrát týdně. Většina pedagogů by uvítala další zdroje poslechových aktivit, ale přitom nevyužívají ani ty, které mají k dispozici na nahrávkách v rámci učebního souboru Raduga. Přitom bylo z dotazníků určených pro studenty zjištěno, že 88 % studentů považuje poslechová cvičení za důležitá a podle více než 55 % studentů se věnuje poslechovým aktivitám v hodinách ruštiny nedostatečné množství času.

Z porovnání výsledků dotazů týkajících se četnosti zařazování poslechových aktivit s úspěšností řešení testovacích úloh jasně vyplynula vzájemná souvislost. Jednoznačně nejhoršího výsledku dosáhli studenti těch tříd, které s poslechovým materiálem téměř nepracují, zatímco studenti, kteří mají možnost řešit poslechové úlohy alespoň dvakrát měsíčně, již zaznamenali o poznání lepší výsledky. Studenti právě těch pedagogů, kteří přiznali, že se poslechovým aktivitám v hodinách příliš nevěnují, vyjadřovali v dotaznících nejvyšší vědomí důležitosti zařazování těchto aktivit. V zásadě platilo to, čím méně daná třída s poslechovými cvičeními pracovala, tím větší důležitost jim studenti přiřazovali.

Výsledky provedeného výzkumného šetření dokazují, že poslechová cvičení jsou nedílnou součástí výuky cizího jazyka. Bez jejich cíleného a systematického zařazování do výuky není možné plnohodnotné osvojení komplexní řečové dovednosti poslechu s porozuměním a tím ani zvládnutí reálné komunikace.

Резюме

Эта дипломная работа обращает внимание на проблематику усвоения коммуникативной компетенции в умении слушания. В центре моего интереса стоит использование звуковых текстов на уроках русского языка со студентами средних школ Чешской Респблики.

Первая часть характеризует теоретические основы данной проблематики. Вторая часть содержит анализ упражнений, служащих для развития умения слушания, которые находятся в учебнике Радуга I – III и в пособии *Ruština poslechem*.

Основной частью этой дипломной работы является третья глава, которая описывает весь исследовательский процесс. В рамках этого исследования я работала со студентами четырёх средних школ. Целью моего исследования являлось определение того, могут ли преподаватели русского языка успешно использовать пособие *Ruština poslechem* как дополнительное учебное пособие к учебнику Радуга. Чтобы достичь исследовательской цели, я выбрала две пражские и две внепражские школы, студенты которых используют на уроках русского языка учебник Радуга, и с этими студентами я сделала разные упражнения из пособия *Ruština poslechem*.

В исследовании принимали участие студенты второго и четвёртого класса двух гимназий и двух коммерческих училищ, в целом 92 студента. Студенты получили четыре разных текста из нескольких тематических частей учебника *Ruština poslechem*. К каждому звуковому тексту студенты выполнили четыре упражнения разной степени трудности. Граница успеха студентов в данных упражнениях была пятьдесят процентов.

Результаты тестов студентов второго класса показали возможность использовать на уроках русского языка упражнения низкой и средней трудности к самым простым звуковым текстам пособия *Ruština poslechem*. Студенты работали с текстами из тематических частей Путешествие, ориентация в просторе, отпуск и Культура, и мера их успеха в этих упражнениях была 77 %.

Студенты четвёртого класса достигли хороших результатов во всех типах упражнений к самому простому типу текста, выбраному из тематической части Критические ситуации и достигли 67 % меры успеха. В упражнениях к тексту со сложной структурой из тематической части Свободное время, спорт студенты успешно выполнили упражнения низкой и средней трудности. Их мера успеха была 65 %.

Результаты исследования показывают, что пособие Ruština poslechem может служить дополнительным учебным пособием к учебнику Радуга. Мера трудности упражнений в пособии Ruština poslechem соответствует мере знания русского языка у студентов чешских средних школ. Упражнения из этого пособия можно обозначить как подходящие для применения на занятиях по русскому языку в средних школах Чешской Республики.

Из результатов исследования тоже вытекает, что без систематического и частого включения упражнений для усвоения умения слушания с пониманием невозможно у студентов достичь коммуникативной компетенции в русском языке.

Literatura

- ANDERSON, A.; LYNCH, T. *Listening*. Oxford: Oxford University Press, 1988.
- DUNOVSKÁ, J.W. *Vyučování cizím jazykům s hlediska učení I.P. Pavlova*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1956.
- HENRICH, J.; a kol. *Didaktika cizích jazyků*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.
- JELÍNEK, S.; a kol. *Rusko – český lingvodidaktický slovník*. Praha: Karolinum, 1992.
- JELÍNEK, S.; FOLPRECHTOVÁ, J.; HŘÍBKOVÁ, R.; ŽOFKOVÁ, H. *Raduga 1: ruština pro střední a jazykové školy*. Plzeň: Fraus, 1996.
- JELÍNEK, S.; FOLPRECHTOVÁ, J.; HŘÍBKOVÁ, R.; ŽOFKOVÁ, H. *Raduga 2: ruština pro střední a jazykové školy*. Plzeň: Fraus, 1997.
- JELÍNEK, S.; FOLPRECHTOVÁ, J.; HŘÍBKOVÁ, R.; ŽOFKOVÁ, H. *Raduga 3: ruština pro střední a jazykové školy*. Plzeň: Fraus, 1999.
- JELÍNEK, S.; FOLPRECHTOVÁ, J.; HŘÍBKOVÁ, R.; ŽOFKOVÁ, H. *Raduga 1: ruština pro střední a jazykové školy. Metodická příručka*. Plzeň: Fraus, 1996.
- JELÍNEK, S.; FOLPRECHTOVÁ, J.; HŘÍBKOVÁ, R.; ŽOFKOVÁ, H. *Raduga 2: ruština pro střední a jazykové školy. Metodická příručka*. Plzeň: Fraus, 1997.
- JELÍNEK, S.; FOLPRECHTOVÁ, J.; HŘÍBKOVÁ, R.; ŽOFKOVÁ, H. *Raduga 1: ruština pro střední a jazykové školy. Metodická příručka*. Plzeň: Fraus, 1999.
- JELÍNEK, S.; OLIVERIUS, Z.F.; PORÁKOVÁ, S.; RIES, L. *Kapitoly z metodiky vyučování ruštině*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980.
- MALÍŘ, F.; a kol. *Методика обучения русскому языку*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967.
- PURM, R.; JELÍNEK, S.; VESELÝ, J. *Didaktika ruského jazyka*. Hradec Králové: Gaudeámus, 2003.

- RICHARDS, J.C. *The Language Teaching Matrix*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
- SCARCELLA, R.C.; OXFORD, R.L. *The Tapestry of Language Learning*. Boston: Heinle & Heinle Publishers, 1992.
- TAHOVSKÁ, L.; HODINÁŘOVÁ, J.; KOŽUŠKOVÁ M.; TRAPEZNIKOV, V.B. *Ruština poslechem: Cvičení a testové úlohy*. Praha: LEDA, 2005.
- UNDERWOOD, M. *Teaching Listening*. New York: Longman, 1989.

Dotazník pro učitele ruštiny na SŠ

1. Používáte ve výuce poslechová cvičení?	Ano	Ne
2. Jak často?		
3. Využíváte poslechová cvičení z Radugy?	Ano	Ne
4. Využíváte i jiné zdroje?	Ano	Ne
5. Pokud ano, jaké?		
6. Znáte cvičebnici Ruština poslechem?	Ano	Ne

Škola:

Dotazník pro studenty SŠ

1. Jaké máte pocity v souvislosti s poslechovými cvičeními v hodinách ruštiny?

- A/ mám strach
- B/ jsem nervózní, ale strach nemám
- C/ nepocituji nic
- D/ těším se

2. Během hodin ruštiny věnujete podle vašeho názoru poslechovým cvičením ...

- A/ příliš času
- B/ dostatek času
- C/ málo času

3. Jaký význam přiřazujete poslechovým cvičením?

- A/ jsou velmi důležitá
- B/ jsou důležitá, ale neměla by se přeceňovat
- C/ nejsou příliš důležitá, ale čas od času neuškodí
- D/ nejsou vůbec důležitá, je to ztráta času

Путешествие, ориентация в просторе, отпуск

УЧЕБНО-ТРЕНИРОВОЧНЫЙ РАЗДЕЛ

Хочу поехать в Россию

★ / путешествие, получение визы / 23

Из списка документов выберите только те, которые вам нужно взять с собой в Россию:

- авиабилёт
- анкета для получения визы
- иностранная валюта
- паспорт с визой
- проездной билет
- медицинская страховка на время пребывания

I. Отметьте, что требуется для получения визы в консульстве.

	да	нет
0. паспорт	☒	☐
1. водительские права	☐	☐
2. заплатить 1200 крон	☐	☐
3. заполненная анкета	☐	☐
4. приглашение из России	☐	☐
5. справка о доходе	☐	☐
6. медицинская страховка	☐	☐
7. фотография	☐	☐

II. Ответьте соответствующими фразами из диалога.

0. Алло, это консульство?	<u>Да, консульство.</u>
8. Говорит Шмидова. Это консульство?	_____
9. А когда он будет?	_____
10. А вы мне не можете сказать, что нужно?	_____
11. Самое главное, у вас приглашение есть?	_____
12. Анкету у вас можно взять?	_____

Путешествие, ориентация в пространстве, отпуск

III. Отметьте номер телефона консульства.

13. Госпожа Шмидова набрала номер:

- A) 233-739-473
- B) 233-379-473
- C) 233-397-743

IV. Что правильно (П), что неправильно (Н)? Если утверждение неправильно, как правильно?

	П	Н	Как правильно?
0. <i>Госпожа Шмидова звонила в консульство один раз.</i>	☐	☒	<i>Два раза.</i>
14. Для получения визы нужны три фотографии.	☐	☐	
15. Приём в консульстве только по средам и пятницам.	☐	☐	
16. Туристы платят за визу в нормальный срок 2400 крон.	☐	☐	
17. Раньше визу оформляли три недели.	☐	☐	

V. Вставьте пропущенные слова.

Я позвонила в 0. консульство, чтобы узнать, какие документы нужны для получения 18. _____
 _____. Когда мне подруга из России пришлёт 19. _____
 потом мне нужно будет прийти с заполненной анкетой, фотографией и 20. _____
 _____ в консульство. За экспресс-оформление визы я заплачу 21. _____
 _____ больше обычной суммы.

Ваш друг собирается ехать в Россию. Напишите ему, что и когда он должен подготовить к поездке.

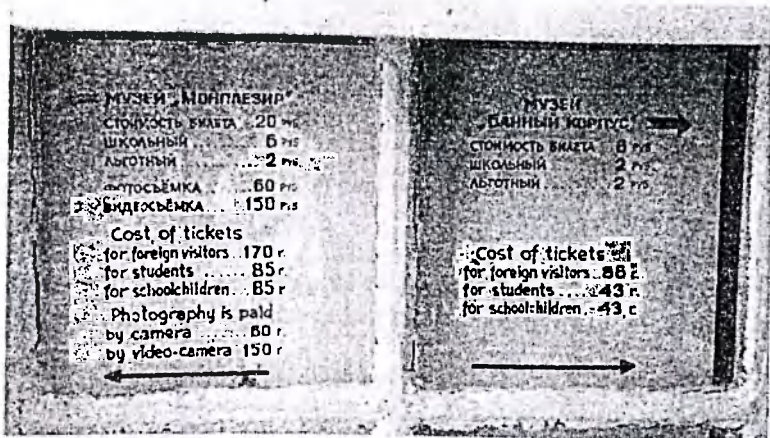
Незнакомые слова к тексту	
анкета – dotazník	дежурить – mít službu
время пребывания – doba pobytu	на днях – v těchto dnech
вряд ли – sotva	страховка – pojištění

Незнакомые слова к заданиям	
водительские права – řidičský průkaz	соответствующий – odpovídající
доход – příjem	справка – potvrzení
проездной билет – časová sitova jizdenka	требовать – žádat
пропущенный – vypuštěný	утверждение – tvrzení

Билеты для иностранцев

Прочитайте слова. Какова тема разговора?

касса, билеты, цена, разница,
иностранец, россиянин, вход

I. Подчеркните, какие лица А – G принимают участие в разговоре.

1. A) Билетёрша

B) Наташа

D) кассирша

F) Анна

C) Гонза

E) Мила

G) сторож

II. Выберите из списка А – G основные пункты разговоров. Потом расположите их так, чтобы восстановить ход действия. Два пункта останутся неиспользованными. Начало действия дано буквой «Н».

0.	2.	3.	4.	5.	6.
Н					

A) встреча у выхода из музея

B) у входа в музей

C) конфликт с билетёршей

D) Мила говорит о своём «л»

E) осмотр музея

F) покупка билетов для иностранцев

G) покупка билетов для российских граждан

Н) обсуждение цен перед кассой

III. Что правильно (П)? Что неправильно (Н)? Если утверждение неправильно, как правильно?

	П	Н	Как правильно?
0. <i>Билеты для иностранцев почти в десять раз дороже.</i>	☐	☒	<i>В девять раз.</i>
7. Наташа хочет купить билеты для всех.	☐	☐	
8. Мила заплатила за билеты 40 рублей.	☐	☐	
9. Мила говорит совершенно без акцента.	☐	☐	
10. У Гонзы нерусское лицо.	☐	☐	
11. Билетёрша заподозрила, что Мила из одной из республик бывшего СССР.	☐	☐	
12. В музее выставлены скульптуры.	☐	☐	
13. Друзья собираются идти в музей завтра.	☐	☐	

IV. Как ответили участники разговора на вопросы?

0. *Российских?* Да, российских.

14. Ну, как, купила?

15. А этот молодой человек с вами?

16. Вы откуда?

17. Почему он не говорит?

V. Вставьте пропущенные слова.

Посмотри, какие 0. сумасшедшие цены для иностранцев!

У нас так раньше тоже было, но сейчас цены 18. _____

Слушай, это уж слишком 19. _____

Попробуем пройти по 20. _____ билетам, а?

У меня в слове билет 21. _____ «л» не всегда получается.

Вы тоже не 22. _____, вы из Прибалтики.

Идите, покупайте 23. _____ билеты!

Заберите отсюда 24. _____ человека!

Представьте себя на месте Милы и Гонзы. Как бы вы поступили? Напишите короткий диалог.

Критическая ситуация

УЧЕБНО-ТРЕНИРОВОЧНЫЙ РАЗДЕЛ

Что это такое?

★ / лечение заболевания / 20

Подберите слова и выражения из списка к трём заголовкам по теме:

«БОЛЕЗНЬ»

горло болит, визит, гнойники, осмотр, есть лимон с сахаром, красное горло, поликлиника, написать записку, пить горячий чай с лимоном, принимать панadol, аптека, полоскать горло йодом с солью, прописать лекарство, температура тридцать семь и восемь, справка от врача

признаки	лечение	врач

I. Ответьте кратко на вопросы.

0. Кто с кем говорит?

Папа с дочкой.

1. Что делает дочь во время прихода отца?
2. Почему она не пойдёт в школу?
3. Когда у неё появились признаки?

II. Выберите правильный ответ.

4. Каких признаков болезни у дочери нет?

У неё ...

- A) не болит горло.
- B) не болит голова.
- C) нет гнойников в горле.
- D) нет повышенной температуры.

5. Как дочка не лечилась?

Она не ...

- A) ела лимон с сахаром.
- B) пила чай с лимоном.
- C) полоскала горло.
- D) принимала лекарства.

Критическая ситуация

6. Что необходимо сделать?

Необходимо ...

- А) вернуться в Сокольники.
- В) вызвать врача на дом.
- С) написать письмо в школу.
- Д) позвонить в районную поликлинику.

III. Отметьте крестиком в таблице, как можно охарактеризовать отца (7), и как дочку (8).

		7. отец	8. дочка
А)	беспомощный, -ая	x	
В)	заботливый, -ая		
С)	испуганный, -ая		
Д)	рассеянный, -ая		
Е)	самостоятельный, -ая		
Г)	умный, -ая		

IV. Вставьте пропущенные слова и выражения.

Отец: Почему ты не позвонила мне? Почему сразу не сказала, что 0. заболела?

Дочь: А зачем?

Отец: Ну, я бы приехал...

Дочь: Зачем? Ты что, не 9. _____ мне? Ты думаешь, я сама не знаю, как 10. _____ ангину?

Отец: Ну, всё равно, я бы врача 11. _____.

Дочь: Какого врача? Я же у мамы 12. _____, а не у тебя, и поликлиника моя там, в Сокольниках. Из твоей районной поликлиники врач ко мне не приедет.

Отец: А как же школа? Им же нужна 13. _____ от врача, иначе получится, что ты прогуливаешь.

Дочь: Подумаешь! Ты им напишешь 14. _____, что я действительно 15. _____, и этого будет достаточно. Я же отличница, все учителя знают, что я никогда не прогуливаю.

Опишите, как вы болели.

Незнакомые слова в тексте

волноваться - obávat se
 гнойник - hnisavý vřed
 записка - písemný vzkaz
 полоскать горло - kloktat

почитать - chvíli si číst
 прогуливать - zameškovávat
 прописана у кого - přihlášená u koho
 справка - potvrzení

А Саша дома?

★★ / свободное время, спорт / 25

Образуйте предложения со следующими глаголами и обозначениями времени. Читайте правильно временные данные.

вернуться куда, откуда	16.00
встретиться с кем, где	16.15
ждать кого, где	16.30
играть во что, где	16.45
позвонить кому, куда	16.55
прийти куда, с кем	17.05

☺

I. Ответьте на вопросы.

1. Подчеркните имена тех, чьи звонки вы слышали.

- A) Алла B) Вадим C) Лена
 D) мама E) Наташа F) Оля
 G) Саша H) Шерри I) Юля

☹☹

II. Напишите, какими видами спорта Саша занимается или занимался.

2.1 _____

2.2 _____

2.3 _____

☹☹☹

III. Определите, что и когда происходит или должно было происходить.

0.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
в 16.00	в 16.30	в 16.45	в 16.55	в 17.45	ровно в 18.00	к 23 часам
E						

- A) Мама вернётся домой.
 B) Лена звонит.
 C) Юля звонит.
 D) Лена обещает перезвонить.
 E) Саша должен был вернуться домой.
 F) Алла будет ждать Сашу.
 G) Саша должен был играть в теннис с Юлей.

Свободное время, спорт

IV. Что правильно, что неправильно? Если утверждение неправильно, как правильно?

	П	Н	Как правильно?
0. Лена не разбирается в математике.	☐	☒	В физике.
9. Юлия звонит из спортклуба на Нарвской.	☐	☐	
10. В субботу состоится кубок по ушу.	☐	☐	
11. Вадим привёз интересное видео из США.	☐	☐	
12. Оля звонила Саше, когда он выгуливал Шерри.	☐	☐	
13. Мама работает секретаршей.	☐	☐	
14. У Шерри течка.	☐	☐	

V. Ответьте фразами из диалогов.

Саша дома?	0. <u>Саша нет.</u>
Наташенька, а где он сейчас?	15. _____
Кто его спрашивает?	16. _____
Он что, ушёл куда-то?	17. _____
Сходи с ним ты, а?	18. _____
А Оля не звонила?	19. _____

VI. Вы слушали внимательно? Кто как говорит? Только один ответ правильный.

0.	Наташа с Леной	В
20.	Лена	
21.	Юля	
22.	Алла	
23.	Наташа с Аллой	
24.	Саша с Наташей по телефону	
25.	Наташа с Сашей по телефону	
26.	Саша с Наташей дома	

A) небрежно
B) охотно
C) напористо
D) покорно
E) самоуверенно
F) сердито
G) умоляюще
H) устало

Напишите, каким видом спорта занимаетесь вы сами.

Незнакомые слова в тексте

выгуливать собаку – venčit psa

да ну с... – hov. dej pokoj s...

тебе ещё Оли не хватáет – hov. ještě Olja ti schází

классный – hov. skvělý

консультация – konzultace

корт – kurt

кстáти – mimochodem

ку́бок – pohár (sportovní)

поводок – vodítko

репетиция хóра – zkouška sboru

с умá мóжно сойти – z toho by se jeden zbláznil

собачка с течкой – hárající fenka

ушý – ushu (druh východního bojového umění, populární v Rusku)

я запуталась – hov. jsem z toho popletená